

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1878.

20:e årgången.

5:e häft.

Innehåll:

	Sid.
28. Profeten Jesaja. Poem af <i>Victor Modin</i>	243.
29. Frågan om kvinnans rätta plats i samhället och familjen. (Slut.) Af <i>L. H. Åberg</i>	248.
30. Brev om Den danske Kvinde. Af <i>K. F.</i>	260.
31. Wilhelmina Hierta. Af <i>Esselde</i>	270.
32. Den nutida svenska prosadikten	273.
33. Nytt på vår bokhylla	290.
34. Dramatisk konst 1877—78. I. Af <i>A—Str—</i>	293.
35. Hustrun till sin man. Poem, fritt från engelskan	301.
36. Strödda tankar om konst, moral och karakter, mode och stil m. m.	302.
37. Mönster	305.
Några ord om föreningen Hvita Liljan. Se omslaget.	

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

28. Profeten Jesaja.

Hören, hören, jord och himlar!
Lyssnen, tid och evighet!
Så den helige i Zion
Talar genom sin profet.

Folk, som jag har födt och fostrat
Som ett barn på fadersknän,
Slägte, som likt lam jag ledde
Herdehuldt, hvart vill du hän?

Mina råd och mina rätter
Aktar du ej mera på,
Mina vägar, mina stigar
Lyster dig ej längre gå.

Väsen utan vett och vilja,
Skepnader, som sjelf du gör,
Dåredrömmars stumma stoder
Faller du till fota för.

Honom, som har himlar hamrat,
Djupen ur sin gördel tömt,
Lif i liflös lera andats,
Honom, honom har du glömt.

Vederqvickaren i qvalen,
Den som ser, när ingen ser,
Dina fäders fröjd och frälsning,
Honom minnes du ej mer.

Men du minnes dina lustar,
 Men du glömmer ej din flärd,
 Men du häfver dig i högmod,
 Litande på länta svärd.

Glupande som öknens lejon
 Stryka dina furstar fram
 För att härja nödens näste,
 Rövva värnlöshetens lam.

Dina vise vitna vanvett,
 List och lögn din lärde lär,
 Ökenkummels töckenmummel
 Siarsigneriet är.

Ynglingen som åldring raglar,
 Drufvodrägg är all hans must,
 Drinkarsorl hans hjeltejubil,
 Spott och spe hans läppars lust.

Dina döttrars fågring falnat,
 Fort förkonstlad utaf prål,
 Kyskheten i tjusning kysser
 Baals och Astartes bål.

Ve, o ve, du vilda skara!
 Ve, o ve, du vrånga hop!
 Du har sjelf lagt ut din snara,
 Du har gräft din egen grop.

Si, han kommer; si, han stundar,
 Herrans vredes stora dag!
 Den rättfärdige nedstiger
 Från sin tron att skipa lag.

Stjernor slockna, solen svartnar
 Vid hans klarhets majestät,
 Molnen ryka kring hans skuldror,
 Bergen bäfva för hans fjät.

Ifrån öster intill vester
 Sträcker han sin allmagts hand,
 Och hans ord som ljungeldslågor
 Flyga ifrån land till land.

Dina höjder störta samman,
 Dina tinnar ramla ned,
 Dina barn som agn för stormen
 Yra åt all verdens led.

Hvar är Baal, Baal, Baal?
 Hvar är Nebo, hvar Moloch?
 Fallna, fallna — alla, alla;
 Grafvars grus de blinda block!

Tigrar mellan tistlar smyga,
 Der du lägrade din hjord,
 Örnar öfver ufvar flyga,
 Der du dukade ditt bord.

Dagen darrar af din smärta,
 Natten qväfves af ditt qual,
 När du skådar i ditt hjerta,
 När du ser ditt syndatal.

Stilla, o mitt folk, då stilla!
 Torcka dina tårar af!
 Är jag ej din Gud, den gode,
 Som dig ock mitt löfte gaf?

Såg ej Abraham min sällhet?
 Fick ej Israel min lön?
 Har jag ej med Mose talat?
 Hörde jag ej Davids bön?

Var vid tröst, mitt hjertas älskling,
 Ty du hvilar i min famn!
 Förr än dig din moder födde,
 Har jag kallat dig vid namn.

Upp, var ljus, o dotter Zion!
 Redan stundar Herrans år.
 Mörker hvilar öfver jorden,
 Men din äras glans uppgår.

Dina barn jag samlar åter
 Under mina vingars hägn,
 Dina berg jag blomstra låter
 Under fridens arlaregn.

O, hur härligt cedern susar
 Öfver Libanon på nytt!
 O, hur ljuft Jordanen brusar
 Öfver lidanden som flytt!

Roparn ropar från din öken:
 »Jemnen djup och rödjen höjd»!
 Folket uti dödens töcken
 Strålar af lycksalig fröjd.

Si, din längtans konung kommer
 Stilla, mild och segersäll!
 Rätt och sanning är hans spira,
 Och hans namn Immanuel.

Dina bördors ok han drager,
 Skyler dina skulders skam,
 Näpsten för din nesa tager,
 Tålig som ett offerlam.

Derför skall han utan like
 Gå till doms å Davids tron,
 Folk och furstar till hans rike
 Färdas ifrån fjerran zon.

Fröjda dig, du ofruktsamma,
 Öfver all din smäleks qval!
 Hafvets sand och himlens stjernor
 Hinna ej ditt släktes tal.

Se jag vände bort mitt anlet,
 När du trotsade mitt bud;
 Men jag hörde dina suckar,
 Men jag ropade min brud.

Nya himlar vill jag hvälfva,
 Annan jord jag gjuta skall,
 Der ej moln kring tronen skälfva,
 Natt ej vid dess fotapall.

Och allt lefvande skall fara
 Till min helga sabbatsfrid
 Att med jubelrop förklara
 Mina verk till evig tid.

Strid ej får de sälla störa,
 Hat ej när dem med sitt hot.
 Detta skall min kärlek göra,
 Säger Herren Zebaoth.

Victor Modin.

29. Frågan om kvinnans rätta plats i samhället och familjen.

3. Om hustruns rättsliga ställning inom familjen.

Då vi nu till sist gå att säga några ord i detta, på senaste tiden i vårt land mycket omordade ämne, inskränka vi oss först och främst helt och hållet till den juridiska sidan af saken, till hustruns juridiska, d. ä. af statens lag auktoriserade rättigheter och pligter. Familjen är visserligen till sjelfva sitt väsende en sedlig enhet, men detta hindrar dock ej, utan har fastmer till följd, att hon medför vissa juridiska rättsverkningar. Och för dessa redogöra vi hufvudsakligen ur *rättigheternas* synpunkt, såsom det i juridiskt afseende första och ursprungliga. Men vidare hafva vi här företrädesvis att sysselsätta oss med rättigheter till yttre ting eller med andra ord med egendomsrätten i vidsträckt bemärkelse. Kvinnans allmänt medborgeliga rättigheter böra, såsom af andan i det föregående torde framgå, ej lida några väsentliga inskränkingar eller förändringar genom hennes egenskap af att vara maka och moder, och hvad hennes rättigheter vid barnens uppfostran beträffar, så få vi tillfälle att derom, om än mer i förbigående, yttra några ord. I hufvudsak inskränka vi oss till att taga i betraktande egendomsrättsförhållandena inom familjen, såvidt de angå hustruns rätt.

Taga vi den i vårt land faktiskt gifna ordningen till utgångspunkt för våra betraktelser, så kunna vi, om vi fästa oss vid sjelfva principen och bortse såväl från i senare tider företagna jemkningar i den samma som från kvarlefvor af äldre grundsatser, i allmänhet taget karaktärisera denna så, att all makarnes egendom är för dem båda gemensam och står under mannens förvaltning, en förvaltning, för hvilken han är juridiskt oansvarig. Vilja vi söka uppspara den egentliga och innersta meningen med denna ordning, så skulle denna väl

egentligen vara den, att all makarnes egendom betraktas såsom hela familjens tillhörighet och skall utan åtskilnad användas för familjeändamålet, d. ä. båda makarnes personliga intressen och behof samt barnens uppfostran, samt att mannen af en eller annan anledning anses vara den, som bör ega rätt att afgöra, hvad detta familjeändamål i hvarje fall fordrar. Mången anser, att något för familjelifvets fortbestånd väsentligt ligger i denna ordnings bibehållande, och nog finnas ej så få, hvilkas tillbedjande beundran för en form, såsom blott sådan t. o. m. gör dem skickliga, att i den samma se sjelfva kärnan i det äktenskapliga lifvet. Lagstiftningen i vårt land har emellertid ej varit genomträngd af dylika grundsatser, hvilket synes redan deraf, att den gör det för dem, som ämna ingå äktenskap, möjligt att genom s. k. äktenskapsförord (pactum antenuptiale) i sitt förhållande till hvarandra införa en annan ordning, under det deremet t. ex. polygami eller ett äktenskap på viss tid ej under några förhållanden är tillåtet. Detta enda drag visar tillräckligt, att förevarande ordning af staten uppfattas, ej såsom något väsentligt och för familjelifvet konstitutivt, utan allenast såsom en ändamålsenlig anordning af vissa yttre förhållanden.

Historien visar oss nogsamt, att mången samhällsinstitution, som under långa århundraden visat sig bära goda frukter till människolifvets välfärd och förkofran, omsider, med inträdandet af förändrade kulturförhållanden, måste lemna rum för nya former, bättre egnade för dessas kraf. Af denna omständighet ega vi att hemta en betydelsefull varning mot en hos människan allt för vanlig och väl äfven ganska naturlig benägenhet, att i fråga om samhällslifvet, likasom om många andra områden af menskligt lif, göra sig skyldig till den förblandning af väsentligt och oväsentligt, som vill tillmäta äfven det, som i sig sjelft blott kan ega en underordnad betydelse och för vissa tider och vissa förhållanden hafva sitt berättigande,

med de eviga och oföränderliga normer för rätt och orätt, som gälla för alla släkten, och hvilka det är mensklighetens bestämelse att under fortgången af sin utveckling så småningom närma sig. Låtom oss nu se till, om den bestående ordningen med afseende på egendomsförhållandena inom äktenskapet är något för detta väsentligt.

Vi hafva i den första afdelningen af denna uppsats ¹⁾ anmärkt, att gemensamheten inom äktenskapet, om den skall vara, hvad den i sanning bör vara, måste sträcka sig till alla lifvets förhållanden, så att hos ingendera maken något intresse låter tänka sig, som ej af det äktenskapliga förhållandet väsentligen modifieras. Omedelbarligen är det visserligen förpligtelsen till ömsesidigt bistånd och till barnens vård och uppfostran, som här utgör det gemensamma, men skola dessa pligter fattas i sitt tillbörliga djup, så ega de en genomgripande betydelse för lifvet i det hela. Detta, framhöllo vi vidare, hindrar dock ej, att båda makarne kunna och böra mot hvarandra bibehålla sin moraliska och juridiska sjelfständighet eller ega och fullfölja sina särskilda, ehuru med hvarandra innerligt och ouplösligt förenade rättigheter och intressen. Detta är en omedelbar följd af familjens organiska natur.

Vi misstaga oss säkert icke, om vi påstå, att det är intresset för familjens och enkannerligen äktenskapets enhet, som man velat tillgodose genom en anordning, sådan som den, hvilken för närvarande är rådande. Men å andra sidan förefinnes, i allmänhet taget, väl knappast någon möjlighet för hustrun att göra sin sjelfständighet mot mannen juridiskt gällande. Då nu emellertid de särskilda medlemmarnes sjelfständighet icke mindre, än enhetens uprätthållande är för ett sant familjelif väsentlig, och något skäl tydligen ej föreligger, hvarföre icke äfven den förra skulle erhålla juridisk helgd, så synes

¹⁾ Tidskrift för Hemmet, årg. 20, h. 1, pag. 22.

detta häntyda på, att man fattat familjen på ett något oorganiskt sätt. Konsekvensen af en mer genomförd organisk ordning inom den samma torde deremot blifva, att icke all makarnes egendom, utan endast så mycket deraf, som för det omedelbara familjeändamålet (barnens upfostran och ett skäligt underhåll åt den andre maken, om han deraf är i behof) borde enligt statens lag betraktas såsom gemensamt.

Men, invänder man, äktenskapet innebär ju gemensamhet i alla lifvets intressen. Huru kan då t. ex. en egendom tänkas, som *exklusivt* tillhör endera maken? Vi svara: Först och främst innebär gemensamheten ej, att alla deras intressen skulle rent af sammanfalla, blott att de med hvarandra stå i ett organiskt sammanhang. Men ett sådant sammanhang innebär väl, att hvardera maken kan hafva pligt, att i alla lifvets förhållanden bispringa den andre, men ej att endera hade vare sig juridisk eller moralisk rätt att med eller emot den andres vilja om dess angelägenheter fatta beslut. Det förra är en följd af den organiska enhetens fullständiga genomförande, det andra skulle innebära, att denna enhet gjordes gällande på bekostnad af organens sjelfständighet. Vidare måste den *fullständiga* gemensamheten, ehuru den visserligen följer af äktenskapets begrepp, likväl anses vara af moralisk, icke af juridisk natur, ity att den till sin ovilkorliga förutsättning eger en viss sinnesförfattning hos makarne i deras förhållande till hvarandra och skulle utan denna nedsjunka till en tom form utan mening och betydelse. Men på någon pröfning af sina medborgares moraliska sinnesförfattning bör staten, här lika så litet som t. ex. i fråga om motivet för äktenskapets ingående eller i allmänhet i hvilka förhållanden som hälst, inlåta sig. Genom yttre medel kan i alla fall en dylik sinnesförfattning omöjligen åvägbringas, snarare hindras. Den kan endast på frivillighetens väg, genom ömsesidig aktning, förtroende och kärlek komma till stånd. Derföre bör det ock åt frivilligheten öfverlemnas

att inom vissa gränser afgöra, huru mycket endera maken skall af egna medel använda till befordrande af den andres intressen och ändamål, för hvilka han i alla händelser är moraliskt förpligtad att intressera sig.

Helt annorlunda förhåller det sig med sådant, som oomtvistligen i alla fall och förhållanden måste anses för ett familjelif väsentligt och är af den art, att verkliga juridiska rättigheter skulle genom dess åsidosättande kränkas. Hit räkna vi den gemensamma skyldigheten till barnens uppfostran och till ömsesidigt underhåll i händelse af verkligt och fullt konstateradt behof. Hvad härför erfordras bör ock af staten garanteras och, der så påfordras, af den försumlige med anlitande af laga tvångsmakt utkrävas. Här befinna vi oss på det yttre, det juridiska området. Sin juridiska karaktär visa dessa skyldigheter äfven derigenom, att de på ett för alla fall och förhållanden giltigt sätt kunna bestämmas och utkrävas, under det att deremot den mer genomförda gemensamheten äfven derutinnan visar sin rent etiska karaktär, att dess art och gränser måste i hvarje särskildt fall öfverlemnas åt det subjektiva afgörandet inför samvetets domstol.

Men om det nu likväl icke rimligen kan bestridas, att för de gemensamma intressena åtskillig egendom måste reserveras — vare sig nu, att den kapitaliseras eller består i uprepade prestationer — så frågas: hvilken bör ega rätt att besluta rörande denna egendom och sättet för dess användande till de med den afsedda ändamålen? Mannen — brukar man ofta svara och anför då såsom skäl, att hans naturanlag och verksamhetsområde göra honom dertill lämpligast. Hustrun må visserligen ega både rätt och pligt att taga verksam del i barnens vård och upfostran, men den egentligen beslutande myndigheten tillhör dock mannen — åtminstone betraktar staten saken så. Mannen är med andra ord rättsligen erkänd för hvad man kallar familjens representant. Hans vilja är den, som i sista hand

och sålunda utan juridiskt ansvar, afgör hvad familjeintresset fordrar.

Att en mänsklig vilja måste finnas, som utan juridiskt ansvar innehar och bevakar alla familjens rättigheter och intressen, medgifva vi villigt. Det är här, likasom i det borgerliga samhället, alldeles omöjligt att undvika, att en myndighet finnes, som är för sina gerningar juridiskt oansvarig (den må nu heta konung eller allmän folkvilja). Frågan är i detta fall blott om de, som besluta t. ex. om barnens upfostran, böra vara barnens föräldrar eller andra personer. Ingen, som har någon som helst erfarenhet af människonaturen, lär väl härvid ens ett ögonblick tveka ¹⁾. Endast i mycket abnorma fall kan det blifva fråga om att skilja barnen från bevisligen lastbara och kärlekslösa föräldrar, hvilket då tydligen innebär, att familjen delvis eller fullständigt upplöses.

Frågan reducerar sig sålunda här egentligen till den, om endera af makarne eller bägge böra ega juridisk rätt att i familjens angelägenheter fatta beslut. Det påståendet, att mannens naturanlag göra honom dertill bättre kvalificerad, torde vara tämligen förhastadt. Äfven om, åtminstone under nuvarande förhållanden, hans verksamhet och hans intressen äro mer riktade utåt, och han i följd deraf i ett eller annat afseende kunde anses lämpligare, så torde dock å andra sidan detta ej vara egnadt att stärka hans intressen för familjen. Det påståendet, att mannen i allmänhet vore mer genomträngd af familjeintresset, än hustrun och modren, torde just ej hafva stöd i erfarenheten. Man besinne, att familjens intressen böra bevakas icke blott emot andra, utan jemväl emot dess egna med-

¹⁾ Man förblände ej härmed de fall, då föräldramakten visar sig hafva en gräns, t. ex. i fråga om våldsamt och grymt behandling af barnen, eller då staten af föräldrarna fordrar redovisning för förvaltningen af barnens medel. Föräldramakten må hafva sin naturliga gräns i barnens rättigheter såsom menniskor och medborgare likasom i andra mänskliga intressen, men detta hindrar ej, att en sfer finnes, der den gäller oinskränkt eller är inäppellabel.

lemmar, måhända understundom mot husfadren själf. Rättast torde derföre vara, att båda makarnes samstämmiga vilja erfordrades, åtminstone vid vidtagandet af åtgärder, som för familjen egde en mer genomgripande betydelse.

Hvad vi här sagt, gäller dock blott under fullt normala förhållanden. Under faktiskt gifna omständigheter kan det inträffa, att endera maken är mindre lämplig till att ega juridisk rätt att taga del i dessa beslut. I detta fall borde den beslutande rätten beträffande den gemensamma egendomen och barnens uppfostran anförtros åt den andre, dertill bättre kvalificerade. Skulle vidare endera maken af en eller annan anledning försättas i omyndighetstillstånd bör, der ej seregna omständigheter hindra, den andre maken vara hans sjelfskrifne förmyndare.

Sammanfatta vi nu hvad, som af det sagda framgår, beträffande hustruns *juridiska rättigheter* inom familjen, så skulle dessa i korthet vara följande:

1:o. Att gemensamt med mannen fatta beslut i allt, som rör barnens uppfostran, äfvensom vården af öfriga gemensamma intressen samt af all för detta ändamål reserverad egendom.

2:o. Att af mannen utfä skäligt underhåll, så framt ej hennes inkomster af kapital och arbete äro tillräckliga för hennes behof såsom människa och maka.

3:o. Att, i händelse af mannens oförmåga att gemensamt med henne utöfva den under 1:o anförda rättigheten, ensam och på eget ansvar utöfva den samt i händelse af hans omyndighetstillstånd vara hans sjelfskrifne förmyndare.

4:o. Att själf få förvalta och efter förgodtfinnande använda den sin egendom, som ej för de gemensamma behofven (hvertill hör mannens underhåll, om han däraf är i behof, samt barnens uppfostran) är nödvändig.

Då å andra sidan dessa rättigheter äfven tillkomma mannen i förhållande till hustrun, så torde lätt inses, hvilka hen-

nes *juridiska skyldigheter* med afseende på egendomsförhållanden äro i förhållande till honom. I förhållande till barnen eger modren *juridisk pligt* att till deras uppfostran och underhåll, då de ej af egna medel kunna försörja sig, anslå så mycket af sin egendom, som skäligt pröfvas.

Att genomförandet af en dylik ordning medför stora svårigheter, må villigt medgifvas. Det är en *hög* samhällsordning, om hvilken här är fråga, och att genomföra en sådan måste alltjemt vara förenadt med betydande svårigheter. Men deraf följer icke, att den är i sig sjelf utförbar, huru mycket man än må skilja på idealet och dess förverkligande i en ofullkomlig värld.

Den nu bestående ordningen kan visserligen med skäl sägas erbjuda åtskilliga fördelar, särskildt den trygghet för rättsordningens fortbestånd, som enkla och fast bestämda rättsnormer alltjemt medföra, äfvensom familjens enhet obestriddigen genom henne ganska väl tillgodoses. I råa och osäkra tider kan hon ock onekligen vara att rekommendera. Men i den mån rättsutvecklingen fortgår och inträdandet af större rättsäkerhet i allmänhet går hand i hand med mer utbildade behof, medför den, efter hvad erfarenheten visar, betydande olägenheter genom möjligheten, af att mannen missbrukar den makt, som blifvit lagd i hans hand, icke blott med afseende på familjen i allmänhet, utan ock med afseende serskildt på hustruns person och de serskilda intressen, som tillkomma henne.

Att med afseende på speciella frågor och fall tillämpa den af oss föreslagna ordningen och uppgöra förslag till att bereda en lämplig öfvergång från den nu gällande till denna är en uppgift för statsmannavisheten, och en redogörelse härför ligger utom gränsen för vår nuvarande uppgift, som ej har varit att till de många förslagen till dessa förhållandens ordnande lägga ännu ett, utan blott att i korthet angifva, hvad vi i förevarande afseende ansett följa ur äktenskapets väsen. Mycket

i detta afseende får väl äfven öfverlemnas åt den enskilda öfverenskommelsen, hvarvid staten emellertid har att fordra garantier för tredje mans rätt. Att föreställa sig, att en viss ordning i de förevarande afseendena kunde med fördel genomföras i alla fall och förhållanden, vore väl lika orimligt, som att tro, det man, oberoende af faktiskt gifna ömständigheter, kunde upkonstruera en statsform, under hvilken alla jordens folk kunde finna trefnad och förkofran. Det kunde till och med ifrågasättas, om det ej vore lämpligt, att staten, vid hvarje gång ett nytt äktenskap skall ingås, fordrade, att egendomsförhållandena ordnades genom ett *pactum antenuptiale*, hvilket dock sedermera kunde ändras.

Den utredning, vi här egnat den viktiga frågan om qvinnans rätta plats i samhället och familjen, har växt till en utsträckning, hvarigenom vi måhända allt för länge tagit våra läsares och läsarinners uppmärksamhet i anspråk. Saken kunde väl äfven ses från flera andra synpunkter. Frågan om hustruns och modrens *moraliska* uppgift kunde äfven förtjena några ord, likasom äfven dotterns rättigheter och ställning kunde vara egnade att påkalla en stunds uppmärksamhet¹⁾. Vi hafva emel-

¹⁾ Endast i förbigående må härom ett ord nämnas. Vi vilja visst icke förneka, att den s. k. *giftomannarätten* i vissa fall kan ega sitt berättigande, åtminstone då den uppfattas såsom en rätt för föräldrarne eller den i deras ställe satt är att afgöra, huruvida den unga qvinnan nått den psykiska utveckling, att hon kan inträda i äktenskap. Men uppfattas den annorlunda, så synes oss, att den står temligen värlös mot följande invändning: *Antingen* har qvinnan nått den utveckling, att hon efter mogen sjelfpröfning kan göra sitt val af ledsagare genom lifvet, och då är det hon och ingen annan, som har rätt att besluta i denna *sin* angelägenhet — eller ock har hon det icke, och då kan hon ej heller rätteligen inträda i äktenskap med giftomans samtycke, ty den i fråga varande pröfningen är i ordets egentligaste bemärkelse en *sjelfpröfning*, och en sådan kan ej företagas af någon annan än den, som skall *pröfva sig sjelf*. Oss synes en något ofullkomlig och låg uppfattning af förutsättningarne för och betydelsen af ett sannt äktenskap ligga till grund för bibehållandet af denna rätt. En annan fråga är, huruvida den lagstadgade minimiåldern för qvinna att i äktenskap inträda skulle tariffva någon revision, men härpå kunna vi för tillfället icke inlåta oss.

lertid nu berört det, som under för handen varande förhållanden kan anses utgöra de brännande frågorna. Någon uttömmande utredning af dem göra vi visst icke anspråk på att hafva lemnat. Endast några strödda tankar hafva vi framkastat om de synpunkter, från hvilka vi anse, att saken bör ses, mer i afsigt att gifva en eller annan af vårt ärade publikum tillfälle till begrundning och eftertanke än med anspråk att sjelfva framställa något egentligen nytt. Och hafva vi i ett eller annat fall lyckats vinna denna vår afsigt, så är det för oss en sak af jämförelsevis underordnad vikt, på hvilken sida flertalet kommer att ställa sig.

Innan vi nedlägga vår penna, vilja vi emellertid tillägga ännu några ord, syftande på en sak, utan hvilken ingen lagstiftning, vore den ock den bästa, förmår att något uträtta, och utan hvilken mer genomgripande lagstiftningsreformer måhända mer skulle skada än gagna.

Vårt århundrade berömmar sig visserligen icke så som det föregående, åtminstone ej med lika hög grad af oförsynthet, af att vara uplysningens århundrade. Obestridligt är emellertid, att det på vetandets och industriens område gjort och med hvarje årtionde gör jättelika framsteg. Menniskan står nu ej längre inför naturen såsom inför en olöst gåta. Af de »frågö», dem det moderna forskningsarbetets fader ¹⁾ för tre århundraden tillbaka bjöd henne »ställa till naturen», hafva flera fått svar; andra vänta det med viss förhoppning i en snart gryende framtid. Äfven på den förlåt, som stänger vår syn från en högre tingens ordning än den, som naturen upprullar för våra blickar, har den djerfva människotanken börjat lyfta, och mången stjärna har, lik en blick från sällare världen, från andens sanna hem deruppe, kastat sitt förklarande skimmer öfver jordens barn. Vår tid saknar icke *vetande* om det öfver-sinliga. Hon kan i detta afseende mäta sig med och öfver-

¹⁾ Baco af Verulam.

träffa hvilken tid som hälst. Och med sitt praktiska skaplygne, sin långt utvecklade humanism har hon ock sökt sprida detta sitt vetande och göra det fruktbart för de djupa lederna. Ej håller saknar vår tid *känslan* för det eviga och gudomliga, detta visa de mäktiga religiösa rörelserna i vår tid, äfven i sitt urartande. Men hvad vår tid saknar, det, hvars frånvaro bringar så många, äfven af hennes bästa söner på fall, det är *tron* på det öfversinliga. Jag menar nu icke tron på den eller den för århundraden sedan af menniskor formulerade dogmen, den eller den fäderneärfda seden, det eller det lagstadgandet. Detta är jämförelsevis en obetydlighet. Jag syftar icke håller på vår tids obenägenhet för auktoritet och tradition i allmänhet — äfven detta är en sak af underordnad vikt och betydelse. Nej, det gifves ett tvifvel, djupare än allt detta, ett tvifvel, som väl för den enskilde och för släktet kan vara ett nödvändigt genomgångsstadium, men vid hvilket dock ingendera bör stanna. Jag menar tviflet — nej icke tviflet, utan misströstan, misströstan om det godas makt och stundande seger, misströstan om människans höga bestämmelse icke blott för detta lifvet, utan ock för evigheten. I allmänhet är det i våra dagar sällsynt, att en menniska vill våga och offra något för sin *tro*. Sällan ser man t. o. m. en menniska med sitt fulla förtroende öfverlemna sig åt en annan menniska. Äfven om sin kallelse, sin duglighet i lifvets serskilda värf misströstar man. Otillfredsstäld med andens inre vitnesbörd söker man, der förståndet ej gifver tillräcklig ledning, med förkärlek det yttre och handgripliga såsom stöd för sin öfvertygelse och sin vilja. Det är väl icke första gången, detta kan sägas om en i religiöst afseende i sitt innersta djup söndersliten tidsålder (Matth. 16: 1—4. Joh. 20: 29), men vi misstaga oss säkert icke, om vi påstå, att det är i hög grad utmärkande för samtiden. Deraf kastningarna mellan ett vekt, ofta svärmiskt och fanatiskt känslösvall och tankens flygt inom de döda abstraktionernas kalla

rymder, deraf en tilltagande lust för yppighet och lefnadsnjutning, deraf obenägenheten hos ett fattigt och fåtaligt folk att offra den enskildes fördelar och vinningslystnad för ett älskadt fosterlands sjelfbestånd och välgång. Men denna misstro börjar ock göra sig gällande med afseende på förhållandena könen emellan. Den ridderliga anda, som — trots alla sina fel och missriktningar — fordom gaf deras samlif en högre lyftning, har börjat lemna rum för egennyttans kalla beräkningar och ömsesidig misstro. Qvinnan ser i mannen sin förtryckare, mannen förbiser qvinnans genomgripande betydelse för honom och samhället. Detta eger nog sin grund i föregående och bestående förhållanden och har väl äfven, likasom hvarje historisk företeelse, sin betydelse för framtiden. Men man hvarken kan eller bör stanna dervid. Det är klart, om vi särskildt vända vår uppmärksamhet till den fråga, som sist sysselsatt oss, att en ordning, sådan som den vi föreslagit, förutsätter icke blott en hög sedlig och rättslig ståndpunkt, utan framför allt just detta innerliga förtroende makarne emellan — så framt ej genom henne familjelivets grundvalar skola skakas och äfven flera andra rättsförhållanden rubbas. Aktning och kärlek äro förtroendets förutsättningar, och utan dem kan intet sant familjelif uppblomstra. Dessa i sin ordning skulle mäktigt befordras, genom att qvinnan i samhället intoge en annan och sjelfständigare ställning än nu. Och häri visar sig det nära sambandet mellan ett lyckligt familjelif, en sjelfständigare ställning för qvinnan och friare egendomsförhållanden inom familjen. I sjelfva verket stå de hvarandra så nära, att man knappt kan tänka på mer genomgripande reformer inom ett gebit, utan att äfven gripa sig an med att reformera de andra. Ytterst hänvisas vi till en hög sedlig anda såsom det sociala livets förutsättning. Men denna anda måste vara icke blott af negativ art, utan i lifvet göra gällande ett verkligen positivt innehåll. Man måste i ett personligt lif i personliga förhållanden

se jordelivets sanna goda — evighetsinsatsen i tiden. Men en sådan anda åter är icke möjlig utan ett religiöst lif, och en verklig religiös pånyttfödelse är obestriddigen vår samtids innersta lifsbehof. Men för att en sådan pånyttfödelse skall vara möjlig, måste det varda klart för samtidens medvetande, att de religiösa förhållandena icke blott äro de renaste, utan jemväl de innehållsrikaste af alla livets förhållanden.

I stället för äldre tiders patriarkaliska familj träder i våra dagar den oupplösliga och innerliga, men i ordets *sanna och djupa mening* fria förbindelsen mellan den sjelfständige mannen och den sjelfständiga qvinnan, båda hvar på sitt sätt och i medvetande om hvarandras höga värde verkande för samhällets väl och en ädel efterverld. Då kunna de yttre band lossas, dem förgångna tiders barbari gjort nödvändiga för betryggandet af samfundets fortbestånd och rättsordningens helgd.

L. H. Åberg.

30. Brev om Den danske Kvinde.

Kjöbenhavn i Maj 1878.

Ærede Frue!

De har mere end en Gang spurgt mig om, hvorledes vel den danske Kvinde stiller sig til Tidens forskjellige brændende Spørgsmaal. Følger hun med i Fremtidsaandernes raske, ofte tøjlesløse Fart ind i det ny, ukjendte, eller danner hun et konservativt Element, saa at hun forstaar at bevare, hvad der har Værd af det gamle, at være forsonende og mildnende, hvor Manden er stridende, eller — endnu et tredje — er hun, som Kvinderne i de katolske Lande siges at være, simpelthen en Hindring mere for »le progrès», for Afløsningen af det uholdbare gamle med noget, der har større Livskraft og Frodighed i sig? — — — Det er jo vanskeligt at dømme i sin egen Sag, men vi kan først og fremmest gan-

ske rolig indrømme, at den velbekjendte danske Magelighed ikke fornægter sig, naar der er Tale om Kvindens Standpunkt. Oplysning skorter det egenlig ikke paa i Danmark, almindelig Dannelselse og navnlig æstetisk Interesse har vi vel snarere haft for meget af, ogsaa i Kvindeverdenen, men derfor ere vi dog endnu meget langt fra at kunne rose os af at staa paa Højde med Tiden, og navnlig have vi neppe endnu i tilstrækkelig Grad gjort os selv rede for de nye Krav, en ny og mere alvorlig Tid stiller netop til Kvinden. Ti dette er jo dog det egenlige Indhold af den saakaldte Kvindesag, der dog nu med fuld Føje begynder at blive betragtet ogsaa som Mændenes Sag, dette, at dersom Kvinden skal kunne fylde sin Plads i et Samfund, der er grundlagt paa en hel anden og navnlig paa en mere *demokratisk* Basis end det gamle, da maa hendes Udvikling sandelig ogsaa fremmes paa en anden Maade end hidtil. Livet fordrer simpelthen mere af hende; hendes Sag er det at ruste sig til at kunne møde disse Forandringer. Men netop Kvinderne ere besynderlig nok ofte de første til at misforstaa og kaste Foragt paa det, vi kalde Kvindesagen. Der er Sandhed i det Ord, en fremmed brugte om os: »I danske Kvinder have det sikkerlig altfor godt, til at I kunne forstaa, hvad vi andre mangle, og hvad vi stride for.» Derfor hører man saa ofte en eller anden sød Uskyldighed naivt udbryde: »Underkuelse, nej jeg er ved Gud ikke underkuet», og dermed er hendes Regnskab opgjort med den Sag. Men værre Modstandere end slige halv komiske, hel uvidende Forfægttere af det bestaaende har Kvindefriheden i Reglen i Hustruerne; af hvilken Grund er ikke godt at forstaa, da man vel ikke tør antage, at der hos den gifte Kvinde lurer en skjult Misundelse ligeover for dem, der med Eensomheden tillige har bevaret deres Frihed ubeskaaret. Vist er det imidlertid, de synes i enhver Ytring af kvindelig Selvstændighed at se en personlig Fornærmelse mod deres Stand og anvende

ofte al den Indflydelse, deres Stilling giver dem, til at holde slige Yttringer nede. Der er derfor vel nogen Sandhed i den Tale, man ofte hörer, at Kvindernes Sag fordrer Mændenes Støtte for at komme frem, men saa meget mere glædeligt er det, at denne virkelig ogsaa synes at skulle blive Sagen til Del, idet der hos den yngre Slægt vises den en ikke ringe Sympati og Tilslutning. Det er ikke længere ensomt staaende Kvinder, der arbejde for denne Sag, men om vi end ikke danne nogen sluttet Falanx, saa viser det sig dog ved mange Lejligheder, at der er mere almindelig Interesse for Sagen, end man skulde tro. Da for nogle Aar siden Fru Collet i den kvindelige Læseforening oplæste en Opsats om: *Kvinden i Literaturen*¹⁾, blev hendes fine og træffende Kritik visselig paa-skjönnet af mange, men man var dog selv i denne Kreds boreret nok til næsten at lægge mere Mærke til det ensidige, der kunde være i hendes Fremstilling end til den Omstændighed, at hendes Opsats i Virkeligheden var et meget vægtigt Indlæg i Kvindesagen. Da imidlertid nu denne Opsats er udkommen, rigtig nok forøget, men ogsaa forstærket med Hensyn til Skarpheden i de deri udtalte Anskuelser, er denne Bog bleven den umiddelbare Anledning til, at en Kreds af c:a 100 Mænd og Kvinder have samlet sig for at hylde dens Forfatterinde. Et lille Referat af denne, her i al Fald usædvanlige Fest, kan maaske interessere Dem.

Det var rigtig nok fra Kvinder, at Tanken om paa denne Maade at hædre Fru C. var udgaaet, men der sluttede sig ogsaa hurtig Mænd til og deriblandt flere af vort Universitets mere betydelige yngre Kræfter. Det var saaledes Professor Goos (bekjendt blandt andet for att have skrevet en meget værdifuld Opsats om Kvindens Formueret i »det nittende Aarhundrede») der førte Fru Collet til Bords og det var Dr. Höfding, Docent i Filosofi, der holdt den egenlige Festtale. Han

¹⁾ Har stått att läsa i svenska Aftonbladet 1876, N:o 120—129.

udviklede heri, hvorledes en væsenlig Side i enhver Digternatur, men vel i særlig Grad i Fru Collets, var Evnen til at kunne føle og lide med andre, ja til at opdage Forurettelser og Lidelser, som ingen andre fik Øje paa; derfor maatte hun blive Kvindens Talsmand, og derfor kunde vi andre gennem hende ofte faa et nyt Syn paa meget, som ellers vilde glide os uanset forbi og dette baade ude i Livet og i Literaturen. Særlig takkede han hende for den kraftige Protest, hun havde nedlagt mod Geniernes Ret til at sætte sig ud over de almindelige moralske Love. Han fremhævede, hvorledes Kvindens Udvikling var af største Betydning ogsaa for Manden, baade fordi: »vi Mænd dog kunne blive trætte af altid at være de *talende* og ønske en Gang at blive *lyttende*», og fordi en blot og bar Opofrelse og Hengivelse fra Kvindens Side kun har den Virkning at udvikle Manden til en blot og bar Egoist... Dr. Höfdings udførlige og fortræffelige Tale har senere været trykt i Ugebladet »Nær og Fjern». Fröken Zahle takkede i et ligesaa smukt, skjönt meget kortere Foredrag, Fru C., fordi hun betonedede Kvindens *indre* og *aandelige* Udvikling, medens saa mange vilde nøjes med Frigjørelsen fra de ydre Baand. Kun naar Kvinden selv var i Besiddelse af en udviklet Personlighed, kunde hun stille de rette Fordringer til Manden. Pastor Hostrup hævdede i et meget humoristisk Foredrag, at det var paa Kvinden selv, hendes Stilling og Betydning maatte bero. Han mindede om, hvorledes de svenske Kvinder havde formaaet at holde det »ellers saa seige» Præsteskab Stangen, da man i Sverig vilde forandre Vielsesritualet i Retning af kvindeligt Underkastelse. Saadanne Kvinder var det, vi trængte til. Han ventede sig ikke lidet af Kvindens Deltagelse i Samfundslivet. Blandt andet vilde hun kunne lære Manden at være Menneske, ikke udelukkende Specialist. Der blev af Frk Arnesen Kall udbragt en Skaal for Fredrika Bremer som den, der i Sverig havde bragt Kvindesagen ind i et sundt og

naturligt Spor. Pauline Worm sendte Fru Collet en skriftlig Hilsen som Medkæmper for en fælles Sag, og en Mængde andre Taler, Sange og telegrafiske Hilsener bidroge til den livlige Stemning ved Festen.

Dagen efter sagde et kjøbenhavnsk Blad temmelig ondskabsfuldt, at Selskabet havde bestaaet af en Blanding af Fri-tænkere, Grundtvigianere og intransigente Venstremænd. I denne alt andet end venskabelige Udtalelse laa der nogen Sandhed, thi det er vistnok mange Tider siden, man i Kjøbenhavn har set en saa fredelig Sammenkomst af Folk, tilhørende saa forskellige politiske Partier og religiøse Standpunkter. Man vilde nu ganske vist fjerne sig langt fra Sandheden ved at paastaa, at alle vare blot nogenlunde enige i den Sag, der her førte dem sammen. Ogsaa Kvindesagen har sit »Højre« og sit »Venstre«, maaske endog sit »intransigente Venstre« foruden sit Mellemparti, som forhaabentlig vil have mere Levedygtighed end vort politiske do, men hvor vidt man end kan fjerne sig fra hinanden, saavel i sin Maade at virke paa, som i sine Ønsker og Forhaabninger om, hvad Tidens Fylde vil bringe, glædeligt er det dog at se paa vor Side saa mange af de yngre og mere betydelige Mænd og Kvinder af de forskellige Partier; og vil der end kæmpes baade til højre og venstre, baade mod Sagens Fjender og mod den alt for ivrige Venner, der er dog Foraar i Luften og hvor der er Liv, er der ogsaa Haab om en sund og kraftig Fremtidsudvikling.

Kjøbenhavn i September 1878.

— — — — — Om jeg ikke husker fejl, saa har jeg i et tidligere Brev fortalt dem om den Anerkjendelse, Fru Collets sidste Bog og hendes Person som Bærer for Ideen om Kvindens Emancipation sidste Vinter fandt her i Byen. Min Beretning vilde dog være ufuldstændig, om jeg ikke ogsaa

vilde meddele dem noget om den Modstand, vor Hyldest af Fru Collet her vakte til Live, en Modstand, der selvfølgelig ogsaa i det væsenlig gjaldt Ideen, og som blev saa meget mere höjrstet, som man var bleven overrasket ved at se, hvor meget denne Ide i Virkeligheden havde grebet om sig. Fru Collets Bog har upaatvivlelig gjort megen Virkning. Den er jo ingenlunde det første Skrift i den dansk-norske Literatur, der hævder Kvindens Selvstændighed. Mathilde Fibiger og Pauline Worm har jo forlængst rejst Fanen her, og Fru Collet selv har i tidligere Skrifter med lige saa stor Kraft som i dette talt for Kvindens Frigjorelse. Sagen er imidlertid, at naar Fru Collet her behandler Kvindens Stilling i *Litteraturen*, da kommer hun ind paa et Omraade, hvor vi alle föle os hjemme ganske anderledes, end naar man ligefrem henvender sig til vor Tænkning. Romaner have vi alle læst, og vi kunne derfor alle være med til enten at sympatisere med eller fordømme Fru Collets Klager over den Behandling, der er bleven Kvinden til Del i *Litteraturen*. Hvad man end vil dømme om Bogen, der efter min Mening endnu langtfra er bleven tilstrækkelig forstaaet eller vurderet, saa meget er vist, at den mægtig har bidraget till at sprede den Ligegyldighed, der var Kvinde-sagens værste Fjende her i Danmark. Ikke blot har alle Blade bragt deres Anmeldelser af Bogen (næsten alle mer eller minder usympatetiske) og en Række Flyveskrifter er fulgt efter den, men ogsaa alle vore Tidsskrifter har vist en med faa Undtagelser tidligere ganske ukjendt Interesse for Kvindens Stilling og Udvikling. Det er bleven almindelig anerkjendt, at her er et Samfundsspørgsmaal, der kræver Opmærksomhed, og hver Retning i vort aandelige Liv har søgt at indtage sit Standpunkt i dette Spørgsmaal; en Selvfølge er det, at dette Standpunkt maa staa i nøje Forbindelse med den enkeltes eller Retningens hele religiöse eller etiske Anskuelse. Naar saaledes Biskop Martensen i sin nys udkomne anden Del af *D. kriste-*

lige Etik giver sit Votum om Kvindesagen, staa hans Udtalelser naturligvis i Samklang med den højirkelige Kristendom, som han er en saa udmærket Repræsentant for, og desværre blive de ogsaa af mange Mennesker, der mangle en selvstændig Opfattelse, modtagne som Sandheder, der kunne spare dem selv Ulejligheden af at dømme og veje alle de moderne Doktriner om Kvindefrihed og Selvstændighed. Desværre, maa vi sige, thi skjönt man ikke fra den Side kunde vente stor Sympati for Kvindesagen, maa man dog forhaveses over en saa stiv Fordømmelse af enhver Frihedsytring fra Kvinden, over et Standpunkt, der saa rent ud erklærer Underkastelse under Manden og Resigneren paa nogensinde at kunne udrette noget selvstændigt i Aandens Verden for Kvindens Opgave. Biskop Martensen vil ikke fordømme enhver Udvidelse af Kvindens Virksomhed, men han stiller det som en Betingelse, at hendes Virksomhed skal være *underordnet*, og han betragter det som en Levning fra Fortiden, at der endnu findes regjerende Droninger. Er Biskop Martensen den fornemste Repræsentant for højirkelige Anskuelse, saa er det det grundtvigske Parti, der her hos os danner Lavkirken. Der er selvfølgelig langt mere Frisind at vente i disse Kredse, og de ere paa ingen Maade blevene uberørte af de nyere Tiders Ideer om kvindelig Udvikling. De ved uden Tvivl, at vore saa kaldte Grundtvigianer udmærke sig ved en varm Fæderlands kjærlighed, og alene denne Omstændighed har gjort, at Kvinderne i disse Kredse aldrig har staaet udenfor Mændenes Interesser og Kamp. Det er ogsaa Grundtvigianernes Fortjeneste, at de i deres store Arbejde for Folkeoplysning har indset, at det gjælder ikke mindst om at vække Sansen for Aand og Kjærlighed til Lyset hos Landets Kvinder, og at Højskolerne derfor ogsaa have indrettet sig paa att modtage kvindelige Elever. Ikke desto mindre finder man dog i disse Kredse adskilligt begrænset i Opfattelsen af Kvindens Opgave. I dette som i andet følger man

temmelig blindt Grundtvig, der som den Digter, han var, havde sin Glæde i at fremhæve det særegne mer end det, der er fælles for Mand og Kvinde, Grundtvig der, trods sin Forkærlighed for den kvindelige Natur, holder af at gjentage Englændernes Ord om, at til Kvinder og Børn skal man ikke tale Politik, og som elsker at sammenligne Manden med Fuglen, der skal svinge sig højt over Land og By, medens Kvinden er Planten, der hverken kan eller skal forlade den Jordbund, hvoraf hun er fremvokset og hvor hun ydmyg og stille skal skyde Blomst og sætte Frugt. Vil man se en Fremstilling af den grundtvigske Betragtning af Kvindens Kald, da kan man finde den i Flyveskriftet: »Fra de Talendes Lejr«, skrevet i Indignation over Fru Collets Ideer og udkommen kort efter hendes Bog. Denne Betragtning er endnu i det væsentlige baseret paa Bibelens Ytring om, at Manden ej er skabt for Kvindens Skyld, men Kvinden for Mandens. Den vil have det særegne udviklet hos hver, Aand og Kraft hos Manden, Følelse og Evne til Opofrelse hos Kvinden. Det Punkt, hvor Mand og Kvinde skal mødes og blive hinandens Lige, finder Forfatteren i det kristelige, men han undervurderer, som det træffende er bleven paavist i et andet Flyveskrift af *Justina*, alt for meget det reale Livs Betydning, og den Indflydelse, Opdragelsen og den hele Livssfære har paa Karakteren. Det er jo slet ikke sagt, at Mand og Kvinde kunne forstaa hinanden og leve et nyttigt og lykkeligt Samliv, fordi de ere enige i deres religiøse Opfattelse. Hjemmet, siger den »Talende« rigtignok, skal for Manden være det Sted, hvor han skal hente sin Kraft, Trøst og Glæde, medens Kvinden skal ofre det sine Evner og Begavelse. Kvinden er til for Hjemmet. Og han kaster Skylden for Manglerne i Kvindens Stilling udelukkende paa hendes egne Forfængelighed og Glimresyge og mener kun at kunne karakterisere hendes Fordringer om større Frihed ud ad til som *Kvindeskraal*.

Ogsaa *Justina* mener, at Kvinden selv har størst Skyld i sin uheldige Stilling. Hun har manglet Mod og Kraft til at paatage sig Byrden af og Ansvaret for en selvstændig Personlighed og har da heelere fundet sig i slet ingen Personlighed at eje. Det er derfor ikke saa meget større ydre Frihed eller Anerkjendelse, vor Tids Kvinder trænge til, som indre Udvikling og Kraft. Hvor ubetydelige ere ikke de Bidrag, Kulturlevet har modtaget fra Kvinderne i Sammenligning med, hvad det skylder Mændene. Vi synes virkelig heraf at maatte slutte, at endnu hviler mange Generationers Tryk over Kvindens Aand, og, mener *Justina*, Nutidens Kvinde bliver herved henvist til Resignationen. Maalet er endnu fjernt, men lad hende da huske, at Vejen er Handling ikke Klage. Der er noget virkelig styrkende og ansporende i *Justinas* kraftige, om end noget strenge Fordringer til Kvinden, men vi tro dog, at hun gjør de danske Kvinder nogen Uret, som naar hun f. Ex. i den Omstændighed, at endnu kun saa faa unge Kvinder have indstillet sig til Studentexamen paa Universitetet, ser Bevis paa, at Trangen til Uddannelse ikke føles saa stærkt af dem. Vi danske komme ganske vist kun langsomt med, og en energisk Optræden ligger ikke i vor Folkekarakter, men hvad mig angaar, da ser jeg ogsaa langt hellere, at en Stræben som den for Kvindens selvstændige Udvikling breder sig langsomt gennem alle Folkets Klasser, end at den skyder hastigt op inden for de højere Klassers snævre Kreds. Er der end ikke mange Kvinder, som endnu have søgt til Universitetet, saa er det dog faktisk, at mangfoldige danske Kvinder for Øjeblikket arbejde paa ad forskjellige Veje at skaffe sig en dybere gaaende Udvikling, der kan være lige saa meget værd som selve Universitetsdannelsen.

Justinas ædle Henvendelse til Kvindens »Selvhjælp» er imidlertid bleven hilst med Glæde, navnlig som en Udtalelse fra en Kvinde, og kan Røsten fra »De Talendes Lejr» staa som

Udtryk for de Anskuelse om Kvindesagen, der herske i de fleste grundtvigske Kredse, saa vil man hos Justina finde den Betragtning af Sagen, som næres af dem, der søge et mere rationelt Grundlag for deres religiøse og etiske Livsopfattelse. Noget egenligt rationalistisk Parti har vi ikke, maaske fordi denne Livsopfattelse stiller saa store Fordringer til den enkelte, maaske fordi den har saa lidt positivt at byde; men mange yngre Mænd og tildels Kvinder hælde dog til Rationalismen uden derfor at ville rive sig løs fra Kristendommen, end sige fra al Religion. De erklærede Fritænkeres Tal, hvis man med Fritænkeri mener Lösnelsen af alle sædelige og religiøse Baand, er kun ringe, navnlig blandt vore Kvinder, og dette er vist fra Kvindesagens Standpunkt heller ikke at beklage, men sine mest bevidste og klareste tænkende Stötter har Kvindesagen her i Landet dog hos de Mænd, der give den en videnskabelig Begrundelse, uafhængig af noget religiöst Standpunkt. En virkelig dybt gaaende Behandling fik saaledes Kvindesagen i et Foredrag, holdt i Foraaret af cand. theol. Ibsen. Man maatte ikke, sagde Hr Ibsen, maale et socialt Spørgsmaals Betydning efter den Opmærksomhed, Bladene viste det, thi de vovede sig i Reglen ikke ud over, hvad de vidste vilde behage og interessere deres Læsere. Hr Ibsen gav dernæst en historisk Udvikling af dette Spørgsmaals Opkomst i Danmark. Det var Clara Raphaels Bog, der först havde vakt Opmærksomheden for det, men den Gang hed det kun »Damerne's Emancipation», og man tænkte kun paa, hvad der kunde gjøres for de dannede Damer, nu derimod var det »Kvindens Emancipation» og Sagen havde dermed faaet en ganske anden Betydning og Omfang. Man hentede Argumenter fra den hellige Skrift mod Kvindens Frihed, men dette var en Misforstaaelse, thi det havde aldrig været Paulus' Mening med sine Forskrifter at hindre fremtidige Forbedringer i Kvindens sociale Stilling. Efter at have udviklet Stuart Mills Anskuelse,

som han i alt væsenligt gjorde til sine, fremsatte Hr Ibsen fire Punkter som dem, det i Fremtiden vilde komme til at dreje sig om. Disse vare 1) Kvindernes Opdragelse og Undervisning, 2) deres Stemmeret (om denne Sag mente Hr I. at det gik ikke længere an at lade Kvinderne betale Skatter uden at have nogen Stemme om deres Anvendelse), 3) den gifte Kvindes Formueret og endelig 4) en lettere Adgang til Separation. Det sidste Spørgsmaal var det vanskeligste; Folk frygtede, at det skulde bidrage til at løsne det ægteskabelige Baaud, men det var jo kun Meningen at opløse saadanne Ægteskaber, som i Virkeligheden ikke med Rette kunde kaldes Ægteskab.

Jeg har dvælet noget ved dette Foredrag, fordi det forekommer mig, at næst efter den Alvor og Udholdenhed, hvorved Kvinden selv bærer sin Sag frem, er det en Betingelse for, at der skal komme noget ud af den, at tænksomme og alvorlige Mænd yde Sagen deres Støtte. Jeg tør vel neppe for denne Gang lægge mere Beslag paa Deres Opmærksomhed, men haaber dog, De af min lille Meddelelse skal have faaet Indtrykket af, at der virkelig nu hernede er kommen Liv i Kvindesagen og paa forskjellige Hold arbejdes for den.

Deres ærbødige

K. F.

31. Wilhelmina Hierta.

1805—1878.

Hufvudstaden har i dessa dagar förlorat en af sina ädlaste qvinnor, känd och älskad i vida kretsar af bildningens och rikedomens så väl som af armodets och nödens målsmän: *Wilhelmina Hierta, född Fröding.*

Bärande en namnkunnig makes namn, gaf *Wilhelmina Hierta* åt detta namn den milda, rena och harmoniska klangfärg, som tillhör en ädel qvinlig personlighet. Sedan hon i

ungdomen förenat sitt öde med Lars Johan Hiertas stod hon trofast vid hans sida såsom en kärleksfull maka, en styrkande och tröstande, tillgifven och tillgifvande vän, i alla skiften af hans länge stormdiga bana, till dess hon slutligen, lycklig och stolt öfver hans seger, hamnade med honom vid det dubbla mål han uppställt för sin jordiska sträfvan: för sin egen del *medborgerligt anseende och ekonomiskt oberoende*; för det allmänna *en betryggad pressfrihet* såsom det bästa värn mot så väl regeringsmaktens som folkfrihetens missbruk.

I denna den dubbla behållningen af L. J. Hiertas lifsarbete hade *Wilhelmina Hierta* den stora, men osynliga andel, som tillkommer en mångbepröfvad, allt ombetrodd och alltid trofast befunnen hustru.

Den ömmaste och klokaste moder för fem döttrar, af hvilka dock en tidigt borttrycktes, såg *Wilhelmina Hierta* hos dem återblomstra den intellektuella begåfning, den väsendets flärdlöshet, det lifliga verksamhetsbegär och medborgerliga sinne samt den kloka beräkning, parad med storartad gifmildhet, hvilka bilda summan af det bästa i faderns och moderns skaplynne.

Då slutligen *Wilhelmina Hierta*, efter sin makes död, kom i besittning af en för våra förhållanden högst betydlig förmögenhet, fann hon i sina döttrar och fyra mågar villiga och sällsynt oegennyttiga deltagare i planen att använda en del af de sjelfförvärfvade rikedomar hennes make lemnat henne, för ändamål af allmänt gagn i de syften, för hvilka han i lifstiden arbetat. Sålunda tillkommo de storartade donationer dels till uppehållande af en lärostol för nationalekonomi vid Stockholms högskola, dels till en fond för främjande af allmännyttiga företag och för understöd åt personer, som arbeta i vetenskapens och det sociala framåtskridandets tjänst — för hvilket allt vi på sin tid närmare redogjort.

Efter fullbordandet af dessa storartade stiftelser var det

som hade *Wilhelmina Hierta* känt sitt lifs arbete afslutadt. Vål kunde hon ännu förliden vinter i det smakfulla och ståtliga hem, hon inredt för sin ålderdom, samla omkring sig och sina barn de närmare umgängesvänner ur hufvudstadens politiska och literära kretsar, hvilka i hennes familj tillbragt så många angenäma stunder; men månad efter månad tärde sjukdomen hennes kroppskrafter, dock utan att förmå betvinga själens spänstighet eller hjertats verksamhetsnit. Under sommarvistelsen i en vacker villa på Djurgården fortfor med få afbrott det tynande tillståndet, och efter att hafva återförts till sitt hem i staden, insomnade *Wilhelmina Hierta* stilla och fridfullt den 7 Sept., omgifven af alla sina kära.

Den 12 Sept. jordades hennes stoft, enligt hennes uttryckliga begäran utan klockringning eller några af de kostbara anordningar, hvilka tillhöra den vanliga begravningsståten. Hon hade till och med fordrat att inga köpta blommor skulle för hennes skull nedmyllas i jorden. Men den ädla glömde, att hon sjelf med den vackraste verksamhet i det godas tjenst köpt sig tacksamhetens och tillgifvenhetens blommor, och till synligt uttryck af dem var också hennes kista bokstafligen öfverhöljd af i vanlig mening ököpta blommor, bland hvilka ej utan afsigt ekens och olivens blad bundits till sammans med rosor och penséer.

Kyrkan var fylld af frivilliga begravningsgäster, ibland hvilka den invigdes öga skönjde mången, som *Wilhelmina Hiertas* godhet hulptit och tröstat, mången som hennes make med klok hjälpsamhet räddat från oförskyld undergång eller lyft från ett ärligt, men tungt arbete i annans tjenst till ett lyckligt och väl begagnadt oberoende; några äfven af de män, i hvilkas händer hon öfverlemnade stiftelsen till sin makes minne.

Dr Grafström tecknade vid båren en enkel och till efterdöme manande bild af den hädangångna och lyste frid öfver hennes stoft, hvilket slutligen sänktes i grafven, följdt af tysta

välsignelser och den vemodiga glädje, som ett väl fylldt och ett väl ändadt lif ingifver, då man tror på förlåtelsens och det eviga lifvets seger öfver synd och död.

Frid öfver den ädla qvinnans ande! Välsignelse öfver hennes minne.

Esselde.

32. Den nutida svenska prosadikten.

Prosadiktens område blir i vårt land allt mera tunnsådt. Den gamla goda tiden, då den oförgätliga Fredrika Bremer gifvit uppslaget till den svenska romandiktningen, och Fr. v. Knorring, Onkel Adam, C. L. Almqvist, fru Flygare-Carlén, Blanche, Braun, Jeremias Munter, Louis de Geer, Rosa Carlén m. fl. brukade hvar sin lott af nyodlingen, och ur dess sköte framlockade rika skördar, hvilka med begärlighet inhöstades af den läsande allmänheten och troget tröskades och sällades af kritiken, den tiden är förbi. Kan man också icke klaga att roman- och novell-diktningen helt och hållet öfvergifvits, är det dock nu mera sällan de yppersta krafterna som egna sig deråt, och när detta sker, likasom på försök, synas de snart tröttna; af hvad orsak, om af brist på ämnen lämpliga för poetisk behandling, eller i saknad af det rörliga lif med en rikare omsättning af idéer och intryck, en vidsträcktare kännedom af verlden och människorna, som stodo den föregående författargenerationen till buds, eller ock af missmod öfver allmänhetens tröghet och kritikens liknöjdhet — det är en fråga, som vi ej här våga afgöra, men som vi måhända en annan gång skola söka belysa. Här vilja vi blott taga en öfversigt af de sista årens novell-litteratur, för att deraf framhålla hvad som synes oss hafva framtidsgry uti sig och sålunda erbjuda det djupaste intresset.

Till vår sorg måste vi då utelemna signaturen *Sorella*, som just tillhör dessa större krafter, hvilka efter ett första försök, i trots af en varm uppmuntran från allmänhetens sida, tröttnat och tystnat, ehuru hon såsom vi hoppas ej på allvar öfvergifvit sitt diktarkall. Icke heller skola vi uppehålla oss vid äldre förf., hvilkas arbeten numera utgöra blott en efterskörd af deras gamla välkända diktning. Slutligen få vi naturligtvis äfven med tystnad förbigå sådana begåfvade diktare som t. ex. Rosa Carlén, hvilka dömt sig sjelfva till tystnad midt i loppet af sitt rykte och innan de ännu infriat de löften deras förstlingsarbeten inneburo, samt signaturen *Mattis*, hvilken lemnat diktens område för reseskildringens. När alla dessa frånräknas, återstå ej många, bland hvilka vi hafva att göra vårt urval, och bland dessa är minsta antalet manliga författare. Söker man efter höjdpunkten af de senare årens prosadiktning, är det dock vid alstret af en manlig penna som man stannar. Vi mena *P. Wikners "Min moders testamente"*, en dikt, lika fulländad till formen som djup och ren till innehållet. Det är snart tio år sedan den först offentliggjordes i denna tidskrift, och våra läsare känna den således väl. Sedan dess har Wikner visserligen skrivit en och annan berättelse, af hvilka vi nyligen omnämnt den sista, införd i Litterärt Album; men ehuru vackert skrifna och alltid lika rent och ädelt tänkta, torde de ej kunna jämföras med »Min moders testamente» eller med författarens förstlingsarbete i »de 7 signaturerna». Som bekant tillhör också den värderade förf:n en helt annan gren af vår litteratur, och hvad han ger på diktens område får troligen hädanefter endast anses som smulorna från religionsfilosofiens bord.

R. v. Koch skulle vi helst *icke* vilja räkna med bland våra diktares antal, och tro oss äfven vara berättigade dertill, ehuru han för ej länge sedan ökat vår novell-litteratur med tvänne längre berättelser införda i Aftonbladets följetong. Det

är nämligen uppenbart att han begagnar dikten endast såsom medel att också på lediga stunder verka för vissa sociala älsklingsidéer och sålunda inlägga ett stycke samhällsarbete i sjelfva sitt tidsfördrif. Denna afsigt är så vacker att den på förhand bryter udden af den kritik, man kunde vara frestad att rikta mot de resultat den frambragt. Man känner att det är endast en diktare för tillfället, som man har för sig, en man med varma intressen och stor begåfning, men med en helt annan uppgift än novellistens; och visste man det icke förut så ligger det i sjelfva hans diktade skapelser någonting ofärdigt, någonting icke fullvuxet, som squallrar om att förf:n, ännu under det han skapat dem, haft sina tankar och sina syften på helt andra håll. Missgreppet straffar sig sjelft. Ett föredrag om vigten af en förbättrad fysisk uppfostran; en »essay» öfver bristerna i vår äktenskapslag — allt belyst med sådana bevis som verkligheten skapar i långt större öfverflöd än dikten och som ingen kunde mera träffande skildra än R. v. Koch — skulle i vår tanke gjort långt större rättvisa åt både förf:n och hans älsklingsidéer än de nämnda novellerna. Det är således, om man så vill, med ett slags svartsjuka, som ej unnar åt diktens blomsterland att tilldraga sig krafter, hvilka bevisat sig kunna med större framgång plöja verklighetens hårda mark, som vi uttala den önskan att få räkna R. v. Koch bland framstående författare på helt andra områden än novellens.

Herr Trolle utsänder vanligen till hvarje jul en berättelse, raskt och hurtigt hopkommen, och hvilka berättelser måhända blott skulle behöfva kapa de osynliga bogseringslinor, som binda dem vid vissa engelsk-amerikanska äfventyrsdikter, för att få det värde såsom fullt originella svenska diktskapelser, hvilket de nu ej alltid kunna åberopa.

Herr Björklins historiska tidsbilder vilja vi gerna förut säga en bättre framtid och tro att vilkoret därför är att histo-

rikern makar litet mera åt sig för *diktaren*, att studier egnas ej blott åt häfden, seden och tidskostymen, utan också åt konstens väsende och den berättande stilens fordringar.

Vända vi oss till kretsen af qvinliga novellförfattare, stanna vi först vid signaturen —"th"—, förf. till »Ragnfast Mårdson». Om vi ej misstaga oss, föreligger här en verklig diktarenatur, hvilken också genast vid sitt första framträdande bevisade sig som sådan och lofvade mer än vanligt godt för framtiden. I hvad mån dessa löften komma att infrias får framtiden utvisa. Det är ej länge sedan vi uttalat vår tanke om denna författares berättelse »Gunnel», och vi behöfva ej upprepa den här, endast erinra att samma förtjenster, men också samma svagheter vidlåda hennes i en af de större tidningarnes följetong förliden vinter införda arbete. Det omfattar en följd af skildringar från författarinnans hembygd, der natur och människor framstå i den varma belysningen från ett älskande hjerta, hvilket ger dem ett behag, som de derförutan kanske ej alltid skulle ega. Af de olika berättelserna synas oss hittebarnets öde samt den unga hustruns hårda kamp mellan mannens kärlek som hon icke förstår och stjuftotterns hat, som hon fåfängt söker blidka, väl genomtänkta och lyckligt skildrade, om ock här och der fördunklade af omotiverade utflygter bland skogs-rån och sjöjungfrur m. m. Måhända är sagan förf:ns rätta område och kanske skall hon från dess dunkla grund åter kunna utlösa några sådana lifskraftiga gestalter och gripande äfventyr som i sin första dikt.

Anna A. och *J. v. Hofsten* synas oss i barnaverlden och folklifsbilden, tecknade i några få karakteristiska drag inom en trång ram, hafva sökt och funnit sin rätta uppgift. Dock förtjenar fr. v. Hofstens senaste arbete, en mera utarbetad novell, »*Bert och hans drömda ideal*», all uppmärksamhet såsom ett kraftigt inlägg mot den sedliga slapphet och det lättsinniga

öfvergifvande af besvurna pligter, som i vår tid röjer sig äfven på familjelifvets heligaste områden.

En helt nyss utgifven roman, "*Den förskjutna*" af Malin K., har varit föremål för en ganska omild kritik i en af våra större tidningar. Oss synes dock boken ej sakna hvad vi kallat »framtidsgry», och om vi ej misstaga oss skall förfin, om hon en gång förmår glömma sig sjelf för att uppgå i sitt ämne, samt om hon får tillfälle att under god ledning göra de studier som ingen diktare kan umbära, komma att gifva oss arbeten af högre estetiskt värde och lika ren, men ej i subjektiva reflexioner i tid och otid framhållen sedlig halt, som det ofvan nämnda, hvilket tydligen är ett förstlingsarbete.

Signaturen *H.* har under flera år i Ny illustrerad tidning meddelat små novelletter af ett friskt och intagande behag, bilder, tecknade för stunden utan anspråk på någon genomgående karaktersskildring eller djupare lifsåskådning. Det var klara och smakfullt infattade rosenstenar, af hvilka man icke begärde diamantens djupare vatten. Kom så en längre berättelse "*Efter tio år*", skildrande lifvet inom en krets af unga flickor och ynglingar, der en af de förra, en ung, skön, nyckfull men snillrik varelse utgjorde medelpunkten, kring hvilken alla de öfriga fladdrade, brännpunkten, vid hvilken alla hjertan tändes och flammade upp i lågor.

Vi vilja här söka återgifva hufvuddragen i berättelsen.

Fröken Ava är en ung skön och fångslande varelse, hvilken dock aldrig böjt sig under någon annan lag än den af sin egen ingivelse, som blott allt för ofta tar form af nyck. Grundsatser synes hon icke besvärad af, och hon plägar med sin godtycklighet ej blott den krets af unga beundrare som följer henne utan äfven sig sjelf. Läsaren gör tillika med berättaren hennes första bekantskap då hon, omgifven af sitt lilla hof, låter herrarne likt våldresserade hästar i en cirkus hoppa öfver sitt ridspö. Uppträdet är motbjudande och läsaren skulle finna

det djupa intryck berättaren emottager af den unga fröken vittna om en mindre fin smak, om ej omedelbart derefter tafla efter tafla upprullas hvori den sköna fröken Ava stundom framstår i en förtrollande dager, hvilken måhända förhöjes af oberäkneligheten så väl i hennes yttre uppträdande som i hennes tankar och känslor. Stundom återkommer dock ett och annat rent af vidrigt drag, såsom då Ava i sin väns närvaro antyder för en af de unga männen vännens hemliga tycke för honom och söker till henne öfverflytta den obesvarade kärlek han egnar henne sjelf. Imellertid blir berättaren, herr Felix, likasom alla de öfriga fångslad af frökens trollska behag, utan att dock han eller någon annan, synbarligen icke heller hon sjelf, vet i hvad riktning hennes egna känslor gå. Endast i tonerna tolkar hon sitt inre och det är ett vanskligt språk att tyda. Under lek och löje, musikfester och båtfärder flyger tiden hän, och när en vacker månskensafton fröken Ava efter att hafva lyssnat till ett gripande poem som Felix diktat med barnslig öppenhet förkunnar skalden att det är honom, hennes hjerta korät, och med en jungfrulig kyss viger honom till sin, känner han sig lika öfverraskad som betagen. Trolofningen skall tills vidare hållas hemlig. Felix djupa men rena lidelse och stränga hederskänsla såras härpå. Avas kärlek visar sig likasom hela hennes väsende från två sidor, än varm och hängifven, än nyckfull, fordrande och skygg för minsta band. — Kommer så ett besök af en fiolvirtuos af första rangen, hvars genialiska spel så hänför Ava att hon hel och hållen uppgår i hans musik. Felix finner sig åsidosatt, ringaktad, glömd; han påyrkar allvarligt kärlekens rätt att vara främst i den älskandes hjerta, fordrar att åtminstone sista dagen före sin afresa få rå om henne. Ava åter känner sig i harnesk vid blotta tanken på ett tvång, en förpligtelse. Felix menar att derförutan fins ingen kärlek, och slutet blir att de älskande skiljas på allvar. Felix reser för att ej mera åter-

komma och får någon tid derefter veta att Ava gift sig med en trohjertad men helt prosaisk egendomsegare, medan hennes väninnor och de forna tillbedjarne sökt tröst hos hvarandra. Men Felix kunde ej glömma; han reser Ava ett hemligt tempel i sitt hjerta och drömmer der om igen sin korta kärleksdröm.

Efter tio år kommer han af en händelse till Avas hem och återfinner henne der som hustru och moder, men lidande, utan kraft eller håg att lefva. Det ligger en retlig skärpa i hennes stämna och en undertryckt lidelse i hela väsende, hvilken hon slutligen under en båtfärd, ensam med sin f. d. trolofvade, ger luft i ord, i det hon målar sitt sinnestillstånd efter deras skilsmessa och säger sig ha velat trotsa sin kärlek, men dermed endast stegrat dess makt. Nu i återseendets stund har den öfverväldigat henne, hon känner att hon *måste* en enda gång tala ut, hängifva sig med hela sitt fulla hjerta, eller dö. Naturen står i samklang med det lidelsefulla uppträdet. Åskmolnen skocka sig öfver deras hufvuden, stormen tjuter och sjön vräker vildt. Felix söker med varmt allvar återföra Ava till sig sjelf och hennes nuvarande lifsuppgift. Men snart tystna båda vid utbrottet af ett våldsamt åskväder. Blott med svårighet lyckas Felix bringa båten i land och rädda åt man och barn den qvinna han älskar. Uppkomna på gården mötas de af ett olycksbud. Godsherren hade varit ute på sjön, också han, båten hade kantrat; förgäfves hade den starke mannen kämpat mot vågorna och bars nu hem till utseendet liflös, åtföljd af underlydande som begråta den älskade husbondens förlust. Hur Ava förlorar sansen och hennes make återfår den; hur Felix stannar blott så länge som fordras för att se Ava ej blott återvända till pligten, utan med en ny och varmare känsla fästa sig vid den make hon fruktat att förlora; hur Felix efter ännu några år återser sin aldrig förgättna flamma, nu korpulent vorden och hel och hållen uppgången i den

lugna lycka hon förr föraktat; och hur slutligen Felix glädes i sitt stilla sinne öfver denna förvandling, utan att dock någonsin upphöra att älska den han en gång kallat *sin* — allt detta lemna vi åt läsaren att sjelf inhemta, tilläggande att mycket af hvad som här kan synas omotiveradt eller onaturligt, får genom förf:n s fängslande stil och lyckliga framställningssätt en annan färg, erinrande om fröken Avas konst att gifva sjelfva sina nycker ett intagande behag.

I en senare berättelse "*Ernst Stenbergs ungdomsminnen*", äfven den införd i Ny illustrerad tidning, synes oss förf:n mindre lycklig. I stället för det afsigtslösa, oreflekterande, för stundens intryck vexlande lif, som »Felix» skildrar med hela friheten af någonting sjelfupplefvadt, vill »Ernst Stenberg» behandla djupgående lifsåsigter, för hvilka han sjelf, eller i allt fall förf:n, tydligen är helt främmande. Utan att vilja klandra försöket, antaga vi att det visat förf:n att djupet ej är hennes rätta element, och vi hoppas att snart få se henne åter dyka upp, för att i solglittret på lifsvågens krusade yta framtrolla sina intagande bilder, hvilka icke äro mindre sanna därför att de äro glada och lättfotade.

En annan signatur i Ny illustrerad tidning "*Carlot*" synes oss i sin berättelse "*Runa*" röja ett visst slägttycke med H. Särskildt anteckna vi såsom en egenhet i de här nämnda berättelserna att båda författarne förlagt den etiska tyngdpunkten till en manlig karakter och att båda låtit sina hjeltinnor emottaga sin bibehållna ära och hustruliga tro såsom *en skänk*, den ene af en ädel mans högre pligttrohet, den andre af en blaserad lyckoriddares cynism.

Till sist vända vi oss till *Amanda Kerfstedt*, hvars korta berättelser onekligen äro de intressantaste och mest betydande företeelserna inom vår nyaste novell-litteratur. Det var i den sista välredigerade årgången af tidskriften *Nu* som denna be-

gåfvade författare först utsatte sitt namn under den lilla skizzen benämnd "Onkel Göran".

Arm i arm vandrar på terrassen det unga, nygifta paret, omstråladt af eftermiddagssolen; han en vek, rörlig gestalt med skålmska ögon och godmodig uppsyn, hon en full och varm, intagande qvinnoskepnad med de ömma och kloka ögonen fästa på hans läppar och ungdomens oskuld och skärhet i sina drag. Åke berättar om Onkel Göran, de ungas närmaste granne: hur han som barn lidelsefullt älskat sin moder, men vid femton år öfvergifvits af henne, då hon utan ett ord till afsked flytt för att följa en otillåten kärleks lockelse.

Elisabeth ryser: öfvergifva sina barn — det är något himmelsskriande, oförlätligt. Än sin man då? spørjer Åke. Ja det är en annan sak, menar Elisabeth. Hon har sett olyckliga äktenskap. Kärleken är en så ömtålig planta. Mången man kastar i hvardagslag undan sin hustrus kärlek och tror sig sedan kunna vinka fram den, alltid sig lik. Men det är icke så. Han kan få en stilla, tålig, undergifven hustru, som sticker hans strumpor och lagar hans mat, men blomman som skulle dofta i hans hem är vissnad innan han tänkte derpå. »Och förlusten af ett älskande hjerta, det är väl ändå den största förlust man kan göra i lifvet . . . » Men med ett skämt öfver omöjligheten för dem sjelfva att erfara något dylikt återtaga de unga samtalet.

Den öfvergifne gossen, så berättar Åke, uppgaf i förtviflan tron på både Gud och menniskor och blef en i hat och synd förhärdad man, hvilken sökt hämnas sitt bittra öde genom att förnedra och krossa alla qvinnor, som kommo i hans väg.

Det förfärliga intrycket af denna berättelse skärpes ytterligare då en fattig qvinna, som blifvit förjagad med de sina från Onkel Görans gods, omtalar huru godsherrn sett hennes lilla barn, lockadt af stenarne som han kastat i vattnet, springa ut i sjön och drunkna, utan att göra ett försök att rädda det.

Uppskakad vid skildringen af en sådan åt alla onda makter hemfallen själ, känner Elisabeth sig dock öfvertygad att den kärlek, som, förrådd och vänd till hat, dock legat på botten af hans sjuka och förvillade hjerta, ännu kunde väckas till lif och segra öfver de onda makterna, om blott någon hade mod och deltagande nog att väcka den på nytt. Och hvem skulle detta lyckas bättre än just henne, Elisabeth, väpnad med den lyckliga kärlekens orubbliga tro. Bäfvande som för en hemlig fara vill Åke hindra henne att sätta en så äfventyrlig plan i verket, men öfvertalad ger han sitt bifall och hon beger sig till Onkel Göran. Uppträdet mellan dem vilja vi ej försöka återgifva, endast nämna, att Elisabeths mission syntes dubbelt förfelad, i det hon ej blott finner Onkel Göran oemottaglig för alla hennes försök att upptina hans förhärdade hjerta, utan sjelf såras af hans hånfulla påstående, att hon snart inom sitt eget äktenskap skall kufvas af det ondas öfvermakt; ja, för ett ögonblick röner Elisabeth till och med intrycket af den demoniska makt, som den cyniske mannen är van att göra gällande öfver qvinnan.

Bittert förödmjukad reser sig dock Elisabeth på nytt, spørjer hvad som ger honom, den brottslige, rätt att förakta, hänvisar honom till en gudomlig frälsare och tillägger att, i trots af allt, hans hjerta gömmer en perla, som *kan* räddas åt honom sjelf och åt Gud, om han blott *vill*.

Hemkommen trycker Elisabeth sig tätt till sin makes bröst och spørjer, med minne af Onkel Görans förutsägelse, allvarligt, inträngande, om han älskar henne och alltid skall älska henne.

Åke svarar med ett lätt skämt. »Han menade väl — det var så hans sätt, det visste hon ju. Men, ack hur lycklig hon skulle känt sig om han svarat: »Med Guds hjälp skall jag älska dig så länge jag andas». Som det nu var, kröp det öfver henne en känsla af ousäglig ensamhet och öfvergifvenhet.»

Under tiden söker Onkel Göran förgäfvets afskaka intryc-

ket af Elisabeths sista ord. Mot sin vilja tvingas han af dem att se sitt lif i en ny dager, att genast rensa det från något af dess ogräs och bereda sig, om ej att göra något godt, åtminstone att göra mindre ondt. Som en oförtjent belöning därför hör han ännu samma afton första gången uttalas öfver sig en uppriktig välsignelse och får del af den ångestfulla afskedshelsning, hans moder lemnat honom, men som hans egen hårdhet förhållit honom. Elisabeth hade blott skenbart misslyckats; och när morgonen grydde och solen gick upp öfver ond och god, var det som hade hela skapelsen uppstämt Jakobs kämpaqvåde: »Jag släpper dig icke med mindre du välsignar mig!»

Så långt Onkel Göran. »Det är för mycket stoff», förklarade den kritiske läsaren, »innehållet spränger formen — förf:n har ej förstätt jernvigtens fordringar — der är ju hvarken början eller slut» . . . kort sagdt, det var mycket lätt att klandra Onkel Göran, men att *glömma* honom befanns omöjligt.

För vår egen del funno vi den korta, inom några få blad sammanpressade skildringen så fångslande, att vi vid läsningen deraf knappast tänkte på om den i formelt afseende hade några brister eller ej. Blott ett enda missgrepp slog oss, och det på ett område, der förf:n eljest visar en så sund uppfattning, en så säker takt. Vi älska nämligen att tro det vara omöjligt för en ung, af den första kärlekens sällhet uppfylld hustru att, om också blott för ett ögonblick, erfara intrycket af den demoniska makt, som Onkel Göran vill göra gällande mot Elisabeth. En alldeles outvecklad men omedvetet sinlig natur hade möjligen, om också ren, ej kunnat värja sig för ett dylikt intryck — ehuru vi äro obenägna att medgifva ens detta; men en ädel qvinna, med hela sin varelse i lycklig kärlek fästad vid sin make — omöjligt! En sådan makt eger ej sinena öfver anden, den lägre driften öfver den högre. Med en protest mot denna enda punkt i berättelsen helsade vi

”*Onkel Göran*” såsom det bästa och löftesrikaste alster af svensk prosadikt, vi på långa tider haft att glädja oss åt.

Snart gaf oss förf:n tillfälle att närmare pröfva vårt omdöme, i det hon i sista häftet af *Nu* utsände en annan liten skizz, ”*Från fattigstugan*”. Berättelsen börjar med ett friskt och lifligt skildradt uppträde mellan den rike bondsonen Erik och den fjortonåriga Trine, hittebarnet, som upptagits i fattigstugan och fostrats bland dess hjon som en ros bland tistlar, tills hon i sin ordning blifvit de gamlas vårdare och fredsmäklare. Erik skall begifva sig till landtbruksskolan på tre hela år, för att, som hans mor menar, *bli herre*, men deraf, förklarar Erik, blir ingenting; han vill vara och förblifva bonde, en tanke, som är den enda trösten för Trine i sorgen öfver skilsmessan.

De tre åren förgå, och nu följer ett uppträde mellan »Mor Sanna», Eriks moder, och den nu fullvuxna Trine. Skarpt tillfrågad om hon ej plägat skrifva till Erik, svarar Trine att det varit hennes enda glädje under de tre åren.

Men moderns glädje, förklarar mor Sanna, har Erik varit allt se'n han föddes, och hon har ingen tanke haft för någon annan än honom.

Ja, det kan Trine så godt förstå.

Mor Sanna har arbetat och sträfvat, säger hon, bara för att han måtte bli rik och hedrad och ansedd.

»Och lycklig?» frågar Trine sakta —

Ja, det förstås, menar mor Sanna och upplyser Trine välvilligt om att *anseendet* är just lyckan, något som Trine naturligtvis ej kan begripa, efter som hon sjelf aldrig haft något.

Trine menar, att mor Sanna nog tänkt få en smula med sjelf af det *anseendet*, hvaremot Trine, då hon tänker på Erik och hans lycka, glömmmer alldeles bort sig sjelf.

Mor Sanna tar fasta på det ordet och ber Trine visa denna sin kärlek genom att afstå från Erik, då hon väl kunde veta hvilken skam det vore för Erik att hemta sig hustru från fattigstugan.

Hennes heder är så god som hans, invänder Trine stolt, men sänker hufvudet i blygselns ångest då mor Sanna fortfar att bevisa henne hur ingen vet hvad skamfläck, som kan låda vid hennes okända börd och hvilken usling, som en dag kan komma och lägga beslag på henne som sin dotter. För öfrigt fordrar mor Sanna inte för inte. Trine skall bli rikt lönad.

»Köpas kan jag icke», inföll Trine med en egen blick, och då mor Sanna började tala om en fin och rik brud, som hon utsett åt sin son, och bevekligt bad Trine icke gå emellan, vände flickan henne ryggen med ett bittert leende, gick långsamt tillbaka till sin skrubb i fattigstugan och kämpade der en hård kamp med sitt eget hjerta. Kommer så midsom-mardansen och första mötet mellan Trine och Erik, hans frågor, hennes tystnad, bruten blott af en vild antydning att »en kan ändra sinn'», och derefter en ännu värre misstanke, köld och skilsmessa. Trine beslutar att lemna fattighuset och draga ut i vida världen att söka sin lycka. Men hvem skulle då taga vård om hennes vänner i fattigstugan? Munter och Malmqvisten, blinda Stina och Dundran och Puckel-Kari och Tok-Anders, alla råka de i formligt uppror vid blotta tanken att Trine skulle öfvergifva dem, och saken omintetgöras också af Tok-Anders' anmärkning att »blott den Gud älskar lyckan får.»

Trine stannar således hos sina vänner och Erik hos sin mor. Det är julafton. Allt är festligt i mor Sannas gård utom sonens sinne, hvilket är mörkt och ödsligt som hans kammare. Förgäfves upprepar modren sina alltid fäfänga försök att munt- tra honom. Först då hon, på hans plötsliga fråga om hon hört något ondt talas om Trine, sanningsenligt bekänner att icke det svartaste förtal kunnat hviska ett ondt ord om henne — först då ljusnar han upp, förklarar det vara den bästa julgäfvan och lofvar att bekämpa sorgen öfver att hon ändrat sinn' mot honom, blott han först kommer långt från hemmet. Mor Sanna rycker till, vill slå bort hans griller och talar om jul-

gröten, som väntar; men Erik menar att hon redan gifvit honom den bästa julgåfva han kunde få.

»Männ' tro det», sade mor Sanna fundersamt. Tio minuter senare satt hon i skindan, for med klingande fart öfver snön till fattigstugan, steg in i salen, der Trine delade julmaten åt sina skyddslingar, tog flickan i sina starka armar, satte henne i slädfällen vid sin sida, menande att hon skulle äta julgröten på annat håll den qvällen, och for så tillbaka med Trine öfver den glittrande snövägen, medan skrynkliga ansigten trängdes i fattigstugufönstren och Tok-Anders och Munter föllo i gapskratt allt medan tårarne droppade ned i deras tofviga skägg.

Hemkommen spörjer mor Sanna sonen, om hon ej nu funnit en ännu bättre julgåfva åt honom, sätter Trine vid sin sida och förkunnar för folket, att om några veckor skall Trine vara husmor på gården. *”Ty ingen ska kunna säga att när mor Sanna gör något, hon gör det bara till hälften”*.

Här kunde nu sagan ha slutat. Men annorlunda tänkte författaren. Två år ha gått i oblandad lycka och frid. Vid den flammande köksspiseln sysslar mor Sanna. I kökstaket hänga kläder till torkning, bland dem små barnskjortor och strumpor. Novemberstormen hviner och mor Sanna hör knappast stegen af den mörka, lutande gestalt, som stapplar inom dörren och sjunker ned på en stol. En blick på den okända, som var uselt klädd och hade blott en känga, sade henne att det var en tiggerska. Men mor Sanna är mildt stämd och inleder samtalet med en klagan öfver det hårda vädret. »Det skadar inte den, som hunnit dit han ämnar sig», svarar tiggerskan. Mor Sanna studsar, och när den erbjudna smörgåsen afvisas med förklaringen att det icke var af *henne* den objudna gästen ville taga första biten — då genomilås den stolta qvinnan af en fasansfull misstanke. Den befans riktig. Tiggerskan, tattarkaringen med sko blott på ena foten, var *Tri-*

nes mor!! Hennes öde var snart förtäljdt. Mannen hade dött. Barnet hade hon födt i vanmakt. Man hade sagt att det var dödfödt, men hon visste af moderssvedan i hjertat att det icke var sant. På dödsbädden bekände han som lagt ut barnet, och nu hade hon vandrat hundratals mil för att få se sitt barn innan hon dog.

Mor Sanna blir nu den tiggande. »Var barmhertig, tänk på dem och på oss alla! Med anseendet borta, hvart tror ni lyckan tar vägen? Haf förbarmande!»

Tiggerskan vidhåller stelt sin fordran att få se sitt barn.

Mor Sanna visar på gluggen i dörren. Tiggerskan står länge, länge lutad mot glaset, stirrande in i den upplysta, välförsedda stugan, der Trine sitter vid elden med sitt barn på knäet och Erik står böjd öfver dem båda. En frossa skakar då och då tiggerskans kropp, men när hon varsamt lyfter pannan från glasrutan sitta stora svettdropar qvar derpå. — Ett ögonblick står hon framför spiseln, sträcker sina utmerglade händer fram emot elden, öppnar derefter sakta dörren och går.

Här kunde sagan också slutat, men ännu har berättaren något att tillägga.

Sedan mor Sanna sett tiggerskan försvinna i snötöcknet, ville hon återtaga sina sysslor, men såg allt som genom en dimma. Hon hörde drömmande folket komma in till qvällsvarden, hörde barnflickan, som tog ned kläderna från strecket, leta efter lillans ena strumpa — hon visste så väl att båda hängt bredvid hvarandra . . . Det var så underligt alltsammans, att mor Sanna måste skaka på sig och gå in till barnen. Men lika underligt var det här. Trine berättade att se'n hon sjelf vardt mor hade hon begynt tänka på sin egen mor; men så mente hon skämtande, att Erik kunde ha nog af *ett* fattigstuguhjon, och Erik skämtade tillbaka, att rådde han med *ett* skulle han nog rå med två. Och när mor Sanna mumlade något om skam och vanära, så tystade Erik henne vänligt och

mente att det var ej så farligt som det lät. I värsta fall vore väl hans heder god nog för att räcka till att skyla öfver en bit för en ann' också; skulle Trines mor en gång komma, ville han hålla festedag för henne på hela gården, och hvad mor Sanna beträffar, så visste ju alla att »hvad hon gör det gör hon icke till hälften».

Nej, det blef för underligt. Mor Sanna steg upp och lemnade de unga. Men qvällen ville aldrig ta slut, och det var natt innan mor Sanna kunde obemärkt smyga sig ut. Snön hade upphört att falla och skarp frost hade inträdt. Månen sken och en bitande vind jagade slitna skyar öfver hans klara anlete. Mor Sanna följde lätt spåren i snön — en känga och en bar fot — ett och annat steg blodigt. Ut öfver heden ledde spåret till det gamla skjulet. Der låg den hon sökte, sofvande med hufvudet uppåtvändt, ansigtet ytterligt blekt och en liten barnstrumpa tryckt mot det halfnakna bröstet. Mor Sanna kände igen strumpan och den bevekta henne mer än allt annat. Hon böjde sig nästan med ömhet ned för att väcka den sofvande. Det var för sent. Trines mor var död.

När allt kom omkring hade mor Sanna ändå gjort blott till hälften hvad hon gjort.

Med dessa korta antydningar af innehållet i de båda berättelserna hafva vi velat gifva läsaren tillfälle att bedöma den begåfvade förf:n äfven från andra sidor än de, som framträda i de båda intagande noveller, med hvilka hon riktat vår tidskrift och till hvilka vi få glädjen lägga ännu ett par skizzer i vårt nästa häfte.

Vill man med ett par ord beteckna grunddraget i Amanda Kerfstedts skriftställarskap, skulle man kunna göra det med ett uttryck alldeles motsatt det, hvarmed Ernst Beckman stämpat Björnsons Magnhild: här saknas nämligen aldrig *samvete*.

De finnas till och med, hvilka tycka att förf:n ger dem alltför mycket till lifs af denna, ej alltid smakliga ingrediens. Vi dela ej denna uppfattning. Med ett skarpt öga för skuggsidorna i lifvet och menniskonaturen förenar Amanda Kerfstedt en fast tro på ljusets slutliga seger, och denna hennes lifsåskådning påtvingas icke läsaren i predikoform utanför berättelsens gång, utan framgår som det naturliga resultatet af de karakterer och förhållanden hon skildrar. Kort sagdt: hon förnedrar lika litet dikten till ett blott verktyg i samvetets tjänst, som hon förverkar samvetets rätt att äfven inom dikten, direkt eller indirekt, fälla sin dom, »anklagande eller ursakande». Det är sant, läsningen af hennes lifsbilder lemnar ofta ett sting af plågsam ovisshet, ett spörsmål af art att aldrig fullt kunna tystas: »Var Onkel Göran det fattigabarnets mördare?» »Skall mor Sanna kunna frikännas från att ha dödat Trines mor?» »Kunde Elisabeth, kunde Margareta fortfarande att älska?» Detta är måhända ett brott mot *konstens* lagar. Men mot *lifvets*? Knappast. Måhända är det dock detta som kommer en och annan hyper-estetisk läsare att med ett känt uttryck från andra sidan sundet klaga: »Hun er saa uhyre moralsk!»

Till de framstående egenskaperna hos Amanda Kerfstedt räkna vi för öfrigt den lefvande medkänslan för allt som älskar och lider, hvilket ger intryck af att det man läser är ej blott skrifvet utan upplefvadt; förmågan att med några få djupa grepp eller fina vändningar åskådliggöra en situation, en konflikt eller en karakter, samt en lätt och lekande, ofta humoristisk behandling af detaljen. Man kunde önska att det ljusare elementet någon gång finge öfvervigten, att den sällsynta förmågan att tolka också det glada i lifvet, som förf:n onekligen eger, toges mera i anspråk. Men hvad än Amanda Kerfstedt skildrar, så är hon *sann*. Man känner, att bakom dikten står en *personlighet*, och i detta faktum ligger kanske just nyckeln

till de sympatier, hon redan vunnit och säkert framgent skall i allt högre mån tillvinna sig af den svenska prosadiktens vänner.

Vi hafva härmed slutat vår korta öfversigt. Om den också ej framställt vår nyaste novell-litteratur i någon lysande dager, har den dock visat, att hon rör sig med i allmänhet goda och redbara krafter, af hvilka några frambragt stycken af verklig skönhet och varaktigt värde. Men den har ock derjemte visat, att denna vackra och betydelsefulla diktart för närvarande hos oss idkas så att säga blott på försök, i form af korta skizzartade skildringar, spridda här och der inom den periodiska pressen och ofta afstannande lika oväntadt som de framträdt, medan de få djerfvare försöken att skapa en längre, genomförd roman, ej utfallit lyckligt. Vi hafva sett, att hoppet om en bättre och rikare framtid för den svenska prosadikten hvilar på några få utvalda, och vi sluta här med en varm önskan, att det måtte förunnas dessa få kraft och mod att förverkliga detsamma.

33. Nytt på vår bokhylla.

Mary Carpenter. Af *Rosalie Olivecrona.* För några år sedan anmälde vi en i England under titeln "*Facta non verba*" utkommen bok, innehållande en samling biografier öfver ett antal engelska qvinnor, som utmärkt sig genom storartad verksamhet vid den praktiska lösningen af sociala och välgörenhetsfrågor. Boken föranleddes af det katolska partiets påstående, att endast inom dess kyrka kunde qvinnorna utöfva den välgörenhet, deras och samhällets lycka kräfde, och dess hufvudsyfte var att genom exempel bevisa, det ej blott katolska utan äfven protestantiska qvinnor ega tillfälle att i stort verka för sina medmänniskors bästa, samt att den större individuella frihet, protestantiska qvinnor åtnjuta,

skänker åt deras verksamhet större lämplighet för stundens kraf och ändamålsenligare användning af befintliga hjälpmedel.

Bland biografierna i denna bok förekom äfven en teckning af den nu bortgångna Miss Mary Carpenters lif och verksamhet. Redan förut hade dock våra läsare fått göra bekant-
skap med denna beundransvärda qvinnas ingripande verksamhet genom den biografiska uppsats, som under titel *Mary Carpenter och hennes verksamhet* finnes införd i första och andra häftena af denna tidskrift för 1872. Denna fängslande lefnadsteckning har nu, ytterligare utarbetad och fullständigad, blifvit i bokform utgifven och innehåller jemte skildringen af Mary Carpenters reformatoriska verksamhet i hemlandet, hennes tre första resor till Indien samt hennes i det offentliga lifvet ingripande verksamhet till och med året 1870, äfven en fullständig redogörelse för hennes lif och verksamhet från denna tid till hennes död. Förf:n omnämner äfven de offentliga gärder af tacksamhet och saknad, som egnats hennes minne, samt gifver slutligen en karakteristik af hennes ädla personlighet, belyst af ett par utdrag ur hennes »Voices of spirit», en samling poesier, som hon utgifvit för enskild spridning. Arbetets förf. har haft förmånen af Miss Carpenters personliga bekant-
skap, och skildringen af hennes lifsgerning erhåller derigenom större lif och objektivitet. Bokens ädla, lärrika och tidsmålande innehåll samt flärdlösa men dock varma framställnings-
sätt göra den till värdigt föremål för allmänhetens uppmärksamhet. Den borde icke saknas i någon bildad qvinnas boksamling, och när mödrarne vid jultiden stå tveksamma i valet af passande läsning för sina uppväxta döttrar, önska vi, att de må stanna vid denna.

Då största delen af bokens innehåll redan varit synlig i denna tidskrift, anse vi det öfverflödigt att vidare redogöra för detsamma och tillägga blott, att Mary Carpenters lif och

verksamhet utgöra en värdig motbild till Elisabeth Fry's m. fl. andra engelska qvinnors beundransvärda lifsdåd samt bildar i den sociala utvecklingens historia en ljuspunkt, vid hvilken blicken gerna hvilar och hjertat hviskar:

Lives of great men all remind us
 We can make our lives sublime,
 And, departing, leave behind us
 Footprints on the sands of time.

Footprints, that perhaps another,
 Sailing o'er lifes solemn main,
 A forlorn and shipwrecked brother,
 Seeing, shall take heart again.

— Professor *H. Abelins* förträffliga afhandling "*Om vården af barn under de första lefnadsåren*" har utkommit i ny upplaga och torde göra sig allt mer oumbärlig som rådgifvare för mödrar och barnvårdare, likasom den skall förblifva af stort intresse äfven för alla andra som vilja känna de första vilkoren för en sund utveckling af människans fysiska organer.

— *Blomstermissionen i England* af E. G. K. är en intagande redogörelse för det vackra företaget att genom utdelande af blommor förljufva och förbättra tillvaron i fångelser, sjukhus m. m. hvilken vi anbefalla som särdeles passande till gäfva åt den ungdom, i hvars sinne man vill väcka tanken på det myckna som kan uträttas med ringa ting, då viljan är god. Boken passar så mycket bättre härtill som den innehåller några uppgifter om en börjande »blomstermission» äfven här i Sverige.

— *Olympen*. Hellenernas och Romarnes mytologi af Petiscus, bearbetad af Dahl, 2:dra upplagan, anbefalles såsom en underhållande och med rika illustrationer försedd läsebok för den uppväxande ungdomen.

— *C. G. Moréns engelska läsebok* för begynnare anses vara en god skolbok, väl värd en vidsträckt användning.

— *Bidrag till Nya elementarskolans historia* af d:r *G. Sjöberg*, hvaraf första delen 1828—1848 utkommit, lofvar att blifva ett stycke kulturhistoria af stort värde, hvartill den bifogade förteckningen öfver lärare och lärjungar vid skolan 1828—78, upprättad af d:r Östrand och försedd med biografiska uppgifter, sluter sig som en intressant illustration. Arbetet har som bekant utgifvits med anledning af Nya elementarskolans nyligen firade femtio års minnesfest.

— Af den senaste novell-litteraturen i öfversättning anbefalla vi *Henri Grévilles* underhållande och alltid rena berättelser och *I. Habbertons* mera originella och ofta i munter stämning skrifna, samt framför allt Bismarks älsklingsförfattare, *Alphonse Daudet's* förträffliga "*Skizzer och studier*" såsom en både god och angenäm läsning på lediga stunder för så väl yngre som ock äldre.

— *F. Godet's Bibliska studier*, öfversatta af Neander, hoppas vi framdeles genom en sakkunnig person få granska, i samband med andra arbeten på beslägtade områden, och hänvisa nu blott till hans studie öfver »Höga visan» såsom något af det bästa vi läst öfver detta ämne.

34. Dramatisk konst 1877—78.

I. Kunglige teatrarne.

Den 27:de oktober i fjol var Dramatiska teatern färdig med sitt första nya stycke för det senast gångna spelåret. Var det en nyhet för teatern, var det det emellertid icke för den del af allmänheten, som varit van att följa med, hvad den nordiska diktningen alstrat som mest storslaget under de senaste årtiondena. Ibsens

våldiga sorgspel »*Fru Inger til Östråt*» hade nämligen redan mer än tjugo år varit tillgängligt i tryck, innan det kom att på ett värdigt sätt föreställas i vår hufvudstad. Henrik Ibsen fick länge nöja sig med att på vår första skådebana vara företrädd ensamt af komedien »*De unges forbund*», hvilken, huru odeladt erkännande man än måste gifva dess mönstergilla planläggning och det mäterligt qvicka replikskiftet deri, dock näppeligen torde komma att räknas med bland de stycken, till hvilka i en framtid hänsyn först kommer att tagas, då domen fälles öfver den norske skalden som skådespelsförfattare. Slutligen kom man sig enellertid för ett par år sedan före med att upptaga »*Hærmendene på Helgeland*», och under senaste spelåret hade förhållandena ändrat sig ända derhän, att Ibsens namn obestridligen var det mest betydande på hela spellistan, i det »*Fru Inger till Östråt*» och »*Samhällets pelare*» sammanlagdt gåfvos 53 gånger, det sist nämnda stycket ensamt mer än dubbelt så många gånger som något annat stycke under samma spelår.

Alstren af Ibsens tidigare verksamhet som skådespelsförfattare, bland hvilka man ju äfven har att räkna »*Fru Inger til Östråt*», hafva visserligen icke i sig något lockande för dem, som främst älska salongspoesi och känslosamma familj-idyller, och må hända låg deri en orsak till att man så länge drog sig för att uppföra något bland dem. De stamma alla hän från den känsloriktning hos skalden, i hvilken han, som vi redan förut en gång här påpekat, med ädel ungdomlig vrede nästan kunde sägas söka striden för stridens egen skull. Då skydde han icke ens att måla de vildaste lidelser, endast deras utbrott ledde till stordåd, som kunde ställas till helsosam motsättning mot en försoffad samtids vecklighet. Detta gick till och med så långt, att man, då man nu betraktar de personligheter, han vid denna tid skapat, nästan tycker sig höra dem alla bekänna sin brottslighet med samma ord, som i »*Gildet på Solhoug*» ljuder från Margits läppar, då vid Gudmunds återkomst tanken på att rödja ur vägen den svage maken först uppstår hos henne:

»Hvad for en fristende, koglende magt
 Er der dog ikke i synden lagt!
 Mig tykkes den lykke vinder i priis,
 Som maa kjøbes med blod, med min sjæls forliis».

I dessa ord tolkar denna djupt olyckliga qvinna, hvad som rör sig i hennes själs innersta, och samma vilda trängtan till lidelsernas fullbordande i handling tycker man sig äfven förnimma hos nästan alla skaldens handlande personer från denna tid. Ofta händer det härvid, att då Ibsen vill måla brottet och visa, hurusom till och med i det kan finnas den storslagenhet, efter hvilken han förgäfvos söker hos sin samtid, och betingelser icke finnas för handen att kunna låta brottsligheten tänkas framgå ur personernas eget inre, han då

länkar händelserna omkring dem så, att dessa drifva dem till brott. Denna Inger Ottisdotter t. ex., hvad brott har väl hon från början begått? Icke kunde väl det vara någon tillräcklig orsak för att belasta henne med det svåraste straff, att hon, som skalden i sin fria historiska sammanställning låter henne göra, i ungdomen hängifver sig åt en kärlek, hvars styrka och oföränderliga allvar visar sig ända in i hennes ålderdom? Men händelserna komma och drifva henne som maka i armarne på en man, som aldrig i kärleken kan blifva hennes, hvarefter följderna af hennes första förbindelse träda fram och komma henne att glömma de eder, hon en gång svor för sitt faderneslands räddning. På detta sätt hopar hon sedan brott på brott, till dess hon slutligen står färdig att offra alla sina andra barns lycka, lif, ja till och med heder, jemte sin egen stolthet. Då kommer straffet, tillintetgörande henne sjelf med hennes onda anslag, i det udden af dessa vändes mot den, hon högst af allt älskar, och för hvilkens skull hon just begått alla dessa brott.

Frånsedt nu det demoniska i denna fabel, måste man medgifva, att det näppeligen torde behöfvas mera för att skapa en verkligt dramatisk konflikt, och en sådan får äfven Ibsen fram här, desto mera öfverväldigande, som den verkar i en till det yttersta sammanträngd form, så att hela den tid, sjelfva handlingen i stycket anses kräfva, ungefär sammanfaller med den, åskådaren behöfver för att se det; hela det skakande dramat föreställes spelas ut i ett sammanhang och på endast några få timmar. Detta är naturligtvis en stor förtjenst hos stycket, men det är icke dess enda, om också dess största. En annan är t. ex. det mästerliga sätt, hvarpå det så plötsligt uppkomna kärleksförhållandet mellan Eline och riddaren Nils Lykke motiveras och skildras, en annan åter den så fullständigt genomförda sammanlänkningen af samtliga hufvudpersonernas öden, en sammanlänkning, som å ena sidan, just derigenom att man har att söka dess ursprung till baka i tiden, gör, att de alla vid styckets början stå i ett visst nära förhållande till hvarandra, äfven om de aldrig sett hvarandra förr, och å andra sidan verkar, att de alla indragas i upplösningen, om de också icke alla gå under i den.

I fråga om återgifvandet af detta stycke på vår kungliga skådebana, får det verkligen anses lyckligt för henne, att hon för utförandet af en rol af så mycken lidelsefullhet och på samma gång så mycken öfverlägsen storslagenhet har att lita till en sådan förmåga som fru Hwassers. För sådana i breda drag utmejslade karaktärer passar just det spelsätt, denna skådespelerska tillegnat sig för stora historiska roller. Med förmågan att gifva en verkligt nobel hållning åt rolen i dess helhet förenar hon äfven den af att låta de mest skilda känslöytringar omedelbart efter hvarandra få sina naturligaste uttryck. Så här t. ex. de lössläpta vilda passionerna i vansinnighetsscenerna i femte akten, återgifna med en fasaväckande sanning strax efter en scen af så mycken rörande känslöfullhet som den i fjerde akten, der

fru Inger för Nils Lykke och Olof Skaktavl skildrar sin ungdoms kärlek. Herr Elmlund hade deremot svårt att från sin Nils Lykke, som dock från början skall vara en sorglös ung hofman, fjerma det grunddrag af allt för stor känslsamhet, som utgjort hufvudbeständsdelen i de flesta af hans roller under senaste åren och nu äfven här trängde sig fram. Hans rutin och nobla skick gjorde emellertid, att oaktadt det helas icke fullt trogna färgläggning dock månget drag af karaktären fick sitt sanna uttryck. Att fröken Ädelstam icke till fullo kunde utfylla Eline Gyldenlöves rol, var icke att förundra sig öfver, huru mycket man än anser sig redan nu kunna vänta af denna unga skådespelerska. Hon hade emellertid synbarligen förstått rolen, och var hon äfven i vissa afseenden för svag för den, så låg må hända på samma gång hennes förnästa styrka deri, att hon med god urskilning viste afhålla sig från alla till öfverdrift verkande ansträngningar. Herr Hansons Olof Skaktavl var onekligen något bland det bäst hållna och måttligast återgifna, som denne skådespelare på senaste tiden åstadkommit; deremot förmådde hvarken herr Hartman eller herr Christiernsson, hvilka båda omvexlande spelade Nils Stensons rol, att af denna skapa något intresseväckande helt.

Efter det nordiska skådespelet bjöd Dramatiska teatern som sina nästa båda nyheter på två franska komedier, Victorien Sardous »*Fer-réol*» och Edmond Gondinets »*Christiane*». Båda dessa torde emellertid för vår allmänhet haft sitt hufvudsakliga intresse endast såsom nyheter, och särskildt gäller detta om det först nämnda stycket. Både dess tendens och fabel äro oss allt för främmande, att vi närmare skulle kunna tilltalas deraf. Denna hunger efter skandalösa och hemlighetsfulla rättegångar, betraktade som ett retande tidsfördrif, hvilken här gisslas, den känna vi lyckligtvis icke ännu till af egen erfarenhet. Hvad som deremot alltid måste tilltala oss i detta stycke, är den öfverlägset mästertliga dramatiska kompositionen, här lika oförminskadt glänsande, som vi förut lärt oss beundra den i de Sardous äldre komedier, med hvilka vi redan varit i tillfälle att göra bekantskap.

»*Christiane*» författare har äfven velat skildra ett missförhållande i det franska samhällslifvet, men som detta är af ett vida allvarsammare slag än det, Sardou tagit under behandling, lämpar sig heller icke för honom det satiriskt gisslande sätt, denne senare valt för att framställa sina societetstyper, förslafvade under en vidrig modsjuka. I Gondinets stycke är det nu äktenskapsbrottet, detta under senaste tiden inom franska literaturen så ofta och på så många olika sätt behandlade äktenskapsbrott, som åter lägges till grund för handlingen, och straffet visas drabba den kvarlevande af de båda brottslige genom frukten af det brottsliga förhållandet, den unga flickan, som gifvit stycket sitt namn, vid det att det icke tillåtes hennes naturlige fader, som verkligen älskar henne med faderskärlekens hela värme, att skänka henne den lycka, hon åtrår, utan han tvärt om måste

döma sig sjelf till tystnad för alltid, så att hon aldrig ens får veta, att han är hennes fader. Som man ser, har författaren i sjelfva verket här sökt skipa ett slags rättvisa, och om det också, ur den obetingade laglydnadens synpunkt sedt, kan göras gällande, att straffet är väl lindrigt i förhållande till det brott, som här föreligger, så ländes det dock å andra sidan stycket och dess författare till förtjenst, att straffet äfven till sin form framgår som en nära följd af brottet. Att stycket likväl icke hos oss kunde tillvinna sig några långvarigare sympatier, kom sig väl mest deraf, att det rörde sig på ett område, som hittills bland oss lyckligtvis icke behöft så ohöjdt behandlas, på samma gång det saknade de rent tekniska förtjenster, hvilka dock förmådde göra Sardous komedi för oss njutbar.

Båda dessa stycken utfördes på kunglige teatrarne af deras förnämsta förmågor i detta fack. Herr Sundberg som den gamle markisen i »Ferreol» och den en gång brottslige fadren, grefve de Noijs, i »Christiane» visade i båda dessa roller tydligt, hurusom den halfsekellånga verksamhet i konstens tjenst, hvilken han just firade vid första uppförandet af det sist nämnda stycket, icke slappat hans fina intelligens som skådespelare, under det han ända in i det senaste skedet af den samma vetat bevara denna innerliga älskvärdhet, som redan vid början af hans konstnärspana satte honom så högt i allmänhetens ynnest. Fröken Fanny Åberg, som i »Ferreol» innehade markisinnan Boismartels rol, tycktes här liksom i en och annan af hennes föregående roller visa, att hos henne finnes mycket som kan utvecklas och göra henne till en god skådespelerska, hvilket helt säkert äfven skall ske, om hon ännu någon tid får draga fördel af en lika god ledning som den, hvilken förberedde henne till hennes första debut i »En liten förmyndare». I »Christiane» spelade fröken Åberg titelrolen, och äfven detta med god framgång. I detta sist nämnda stycke, der för öfrigt spelet på alla händer var egnadt att ingifva de bästa föreställningar om det sätt, hvarpå man vid vår första skådeplats för närvarande förmår återgifva den fina komedien, framstod vidare herr Thegerström med ett synnerligen vårdadt utförande af bankiren Maubrays, den bedragne äkta mannens, rol och vidare på samma sätt nästan äfven samtliga de öfrige uppträdande, herrar Törnquist, Hedin och Hartman, fru Tammelin och fröken Frankenfeldt.

En tredje sedemålning af icke mindre märkligt slag än de båda nu nämnda följde icke lång tid efter dessa, vid det man upptog Paolo Ferraris femaktsskådespel »*Sjelfmordet*», en sällsynt gäst på våra teatrar tilljor, ett italienskt skådespel i omedelbar öfversättning till svenskan. Vid sidan om de allt flere gröfre brott, som nu mera begås särskildt i de tätare befolkade stora städerna på fastlandet, har man sett, huru äfven sjelfmordens antal vuxit i en allt mera oroväckande grad. Båda dessa sorgliga företeelser torde svärligen stå att afhjelpa genom yttre medel, men hvad man dock trott sig finna, är, att den allmänna sjuklighet i tidslynnet, hvaraf de äro följder, rent af

kan sägas uppträda akut vid vissa tider. Så skall ju t. ex. tiden närmast efter den, då Goethe först med sin »Leiden des jungen Werther's» upprörde sin samtids känslofulla sinnen, hafva varit en sådan den öfverhandtagande sjelfmordsepidemiens tid, och liknande företeelser lära äfven vid andra tillfällen hafva visat sig. För närvarande tyckas vi sålunda stå gent emot en liknande epidemi, och det är den, »Sjelfmordets» författare, sjelf läkare, sökt följa och iakttaga, ehuru han nästan kan sägas framlägga sina iakttagelser mera som fysiolog än som psykolog. Detta i förening med de mer än rimligt långa resonement, af hvilka författaren ansett nödigt att låta den redan i och för sig nog tröga handlingen beledsagas, samt det orimliga i styckets fabel och det stillösa i dess tudelning genom en mellantid af tjugo år, som alldeles öfverhoppas, gör emellertid, att åskådaren aldrig kan få något verkligt intresse för skildringen i dess helhet. Hvad som inför vår allmänhet räddade stycket, var väl således vid sidan om den lätt förklarliga nyfikenheten öfver det ovanliga i ämnet hufvudsakligast utförandet, som i fråga om de större rolerna verkligen var förträffligt. Så uppburo herr Elmlund och fru Hwasser, och äfven herr Thegerström och fru A. Kinmanson, sina olika roller på ett i allo godt, delvis förträffligt sätt. En synnerligen intressant företeelse i raden af de i detta stycke uppträdande var äfven det unga konstnärssämne, som, tillfälligtvis förflyttad från elevskolan, hade fått till uppgift att i styckets sista afdelning spela Clotilde, sjelfmördarens dotter. Fröken Zetterberg lät här ana anlag, hvilka, rätt utvecklade och med ärligt arbete å hennes sida, böra kunna göra henne till en skådespelerska i detta ord bästa mening. Hennes förnämsta styrka ligger icke i denna yttre fågring, som så lätt drager intresset ifrån der det böra vara, men hennes ansigte är deremot mäktigt af en ovanlig uttrycksfullhet, hvartill kommer ett synnerligen själfullt föredrag och ett osökt behag i rörelserna, hvilket allt torde berättiga till de bästa förhoppningar för hennes framtid.

Efter bloddrypande historiska dramer och realistiska tids- och sedemålningar kunde man väl anse sig till omvexling behöfva något af mera rent lyriskt poetiskt slag, och ett sådant stycke förvärfvades äfven åt de kunglige teatrarne spellista genom upptagandet af professor Molbecks »Ambrosius», ett val, som visst icke var bland de sämre, som kunde göras. Man kan visserligen mot detta stycke anmärka vissa brister i bygnaden och en nog stor matthet i handlingen, för att den rätt skulle kunna utfylla fyra hela akter, af hvilka den sista till och med är delad i två afdelningar, men å andra sidan kan man heller icke förneka, att detta ju mer än uppväges af den skära poesi, som hvilat öfver det hela, den fina anordningen af flere scener och dessutom många andra företräden, hvilka alla tala om författarens nära bekantskap med sitt ämne och med skådebanan i allmänhet. Äfven upplösningen måste betraktas såsom fullt rättvis, huru otillfredsställande den än kan synas för medlidsamme själar; en

annan vore icke följdriktigt tänkbar. Sångaren, som ingenting brutit, kan blifva lycklig med sin sångmö, under det hon, som felat genom sitt gäckeri med hans känslor, får lida det straff, hon sjelf dragit öfver sig. Innan professor Molbeck tog sig före att behandla Ambrosius Stub, den danske trubaduren från förra hälften af sjuttonhundratalet, hade han dertill gjort två förstudier, af hvilka båda detta skådespel nästan kan sägas vara en förening. Han hade skrivit »Dante», ett sorgspel, deri han också behandlat en skalds romantiska lefnadsbana, och han hade diktat »Renteskriveren», en studie i Holbergs stil, liksom alla de scener i hans nu i fråga varande stycke, hvilka egentligen kunna sägas gifva det dess lokal- och tidsfärg. Att han lyckats i studierna efter sin store föregångare lika väl, som han gjort det i fråga om styckets allmänt poetiska delar, det hafva hans egne landsmän, hvilka väl i detta afseende måste erkännas som de mest berättigade domrarna, enstämmigt erkänt, och man behöfver för att instämma i samma omdöme endast påminna sig sådana figurer som hans Peder klockare eller kapten von Reinsberg, eller en sådan scen som gillescenen i fjerde akten. Men icke nog med detta finna vi äfven i »Ambrosius» verkliga små mästerstycken efter fullt modern måttstock, som t. ex. scenen i tredje akten mellan hufvudpersonen och Abigael, Ambrosius' första uppträdande i första akten och hans bortgång vid styckets slut m. fl. De rent lyriska förtjensterna äro emellertid de öfvervägande i stycket, och må hända ligger en af dess största svagheter just deri, att hela summan af denna lyrik hopats omkring hufvudpersonen ensam, med undantag af det lilla, som kommit att falla till det temligen löst skizzerade förhållandet mellan kammarjungfrun Bodil och Hans Lauritsen. Att uppbära titelrolen utan att sjunka ned i en öfverdrifven känslsamhet måste således, äfven med erkännande af det understöd, härutinnan kan sägas erbjudas af de i ett och annat moment förherskande mera gladlynt friska känslottringarna, betecknas som en icke ringa förtjenst hos skådespelaren, och helt säkert var det också just detta som utgjorde herr Hartmans förnämsta styrka i hans spel som Ambrosius. Vid sidan om honom var det fröken G. Åberg, som tog priset som den stolta adelsjungfrun Abigael, i hvilken rol hela hennes öfverlägsna begåfning för det finare konversationsstycket lika väl som hennes förmåga af en sann karaktäristik kom till sin fulla rätt. Utom dessa båda var det äfven flere bland de öfrige uppträdande, som kunde sägas väsentligen medverka till styckets framgång, så fru Almlöf som geheimerådinnan, herr Thegerström som baronen och herr Norrby som Peder klockare jemte hela raden af de öfrige medspelare, som hvar i sin stad gjorde det bästa, som gerna göras kunde.

Utom dessa nu nämnda stycken samt Ibsens »*Samhällets pelare*», som vi här redan en gång utförligt omnämnt, bjöd den kungliga talscenen under senast gångna spelåret endast på ett annat nytt program, bestående af tre småstycken. Två af dessa voro af svenske

författare, de enda original, som under spelåret upptogs på denna scen, men sorgligt att tillstå kunde intetdera af dem anses vara af någon sådan förtjenst, att vår dramatiska diktning dermed gjort någon vinst. Visserligen har herr Björllins »*Hertigen*» kommit till uppförande någon gång äfven under det nu började spelåret, men båda voro dock af den efemera natur, att de, efter att hafva varit gifna sex eller sju gånger, nu väl få anses såsom alldeles försvunna från spellistan. Hvad som från början dömdes dessa stycken till förgängelsen, var väl i främsta rummet deras fullkomliga innehållslöshet, ett fel, som nu mera torde vara omöjligt att öfverskyla, äfven om man, såsom förhållandet var i komedien »*Nej eller ja*», söker hjälpa sig fram med en tendens, som hemtats från en praktisk politisk fråga för dagen. Ett förtjusande litet stycke var deremot det tredje i ordningen på samma program, den från franskan öfversatta enaktskomedien »*Bérézinas ros*», hvilken äfven vunnit rättvist erkännande, som syntes af det antal gånger den redan kunnat uppföras. Härtill har dock väl icke minst bidragit det utmärkte utförande som kommit stycket till del, särskildt från herr Sundberg som öfverste Sequeville och fröken Hodell som Julie. Denna helt unga skådespelerska tyckes så väl i denna rol som vid utförandet af Puck i »*En midsommarnattsdröm*» m. fl. andra roller, hvilka under senare tiden varit henne anförtrodda, visa, att hon verkligen kan hafva en framtid för sig, sedan hon väl hunnit lösa sig från den konstlade naivetet, som syntes henne påtryckt vid hennes debut som Agnes i »*Fruentimmersskolan*», och som, egande flere väsentliga drag lika med t. ex. fröken F. Åbergs spel som Jolantha i »*Kung Renés dotter*», nästan kunde komma en på den tanken, att de båda utgått från samma fabrik för formande af ingenuer.

De dramatiska föreställningarna på Stora teatern hafva icke under det senaste spelåret erbjudit något af synnerligen framstående intresse, om man undantager det glädjande förhållandet, att Shakespeares »*En midsommarnattsdröm*» verkligen kom till utförande det högsta antalet gånger af alla der under året gifna talstycken, eller summa sex, och detta i trots af den form af elevöfningar, man funnit för godt att gifva föreställningarna af detta klassiska snilleverk. Victor Hugos »*Hernani*» tycktes deremot icke ens i herr Edvard Bäckströms formfulländade nya öfversättning förmå intressera vår allmänhet, detta väl hufvudsakligast på grund af dess nu föråldrade, bredt lyriska belastning. Af öfriga talstycken, som här kommo till uppförande, var Schillers »*Orleanska jungfrun*» det, vid hvilket största intresset kom att fästa sig, derigenom att först norska skådespelerskan fru Juell och sedan fröken Gurli Åberg deri utförde hufvudrollen. Hvad fru Juell vidkommer, lyckades hon emellertid icke, i trots af den mångsidiga begåfning, hon lär ega, att i denna rol åstadkomma något nytt eller särskildt anslående. Fullt det samma kan visserligen icke sägas om fröken Åberg, men med all aktning för hennes i flere

afseenden öfverlägsna förmåga torde man dock kunna våga påstå, att det icke är i roler sådana som Johannas, hon får anses hafva sin förnämsta styrka. Särskildt kunde man här icke undgå att märka hennes saknad af den naivetet, utan hvilken divinationen alltid måste förekomma vår tids människor som en omöjlighet. I alla händelser torde det dock kunna tagas för afgjordt, att det endast var fröken Åbergs uppträdande och den gunst, hon sedan länge njuter hos allmänheten, som kunde rädda stycket, ty rolbesättningen i öfrigt var med ett par lysande undantag mer än lofligt tarflig och iscensättningen icke heller sådan, som man kunnat hafva skäl att önska den.

Till slut erinna vi om den efterlängtade reprisen af Edv. Bäckströms »*Dagvard Frey*», det yppersta större skådespel den svenska dramatiken på långliga tider haft att uppvisa och hvilket äfven nu skänkte åskådaren en ren poetisk njutning. Allmänt uttalades dock den önskan, att under följande speltermin Runa mors rol måtte åtminstone vaxelvis återtagas af dess första mäterliga tolkarinna, fru Hwasser.

A— Str—.

35. Hustrun till sin man.

Bearbetning från engelskan.

Som ung du tog mig, Wilhelm, till ditt hjerta, och ditt hem;

Din sorg, din glädje — ack! med dig jag skulle dela dem.

Så säg mig nu om någonsin min dyra pligt jag svek

Och klagade när glädjens mod ifrån din panna vek.

O nej! med dig jag hellre grät än med de andra log;

Var du för verlden intet, *min* du var och det var nog.

Med dig vår hydda blef ett slott, en läcker spis mitt bröd,

Ditt leende mitt solsken var, som sång din stämma ljöd,

Och när du sof, jag såg på dig med tårfyld blick ännu

Och bad: »O Gud, de armes värn, beskydda honom Du!

Han rastlöst sträfvar dag för dag, och kraft och helsa går,

Var honom nådig, Herre! Blott af Dig han styrka får!»

Men när då sömnen ändligt kom och trötta ögat lyckts,

Hur ofta har af barnets gråt jag ej ur slummern ryckts;

Jag till mitt bröst den späde tog, som hvilat från mig dref,

Men han var ju en del af dig och mödan lätt mig blef.

En sak dock jag begär till lön — min tid blir kanske kort,
 Men denna bön skall trösta dig, när jag en gång går bort.
 Jag ber dig ej: »var mera öm!» Din kärlek säll mig gjort;
 Jag ber dig ej om bättre spis, den aktar jag ej stort;
 Jag ber dig ej om bjefs och prål — ty om hvad du mig gaf
 I dina ögon gör mig skön, så har jag nog deraf.
 Men offra mig en liten stund af klubbens tid, jag ber,
 Och litet af den kunskap som du sjelf din aktning ger;
 Stjäl blott en timme hvarje qväll från dessa lärda män,
 Gif mig din ande, käre, till förtrogen och till vän!
 Läs högt! jag lyssnar vid min söm. När se'n du lemnar mig,
 Jag *tänker*, och det lindra skall min längtan efter dig.
 Försök blott — och när sjelf du lär — låt mig hos dig få stå,
 Så kan en gång i hemmets skydd jag lära våra små.
 Om ock ej rikare, en smula bättre dock vi bli,
 När tanken får med känslan lyftas, hög och fri;
 Och som mitt hjerta värmt dig allt se'n du blef min,
 Så kanske skall min ande ock förmå att elda din.

36. Strödda tankar om konst, moral och karakter, mode och stil m. m.

Det skulle tjena till ingenting, yttrade nyligen en engelsk professor, att lemna de skönaste smycken till modeller åt våra vanliga grannlåtsfabrikanter. Resultatet skulle endast blifva en usel efterapning i falskt material.

Ordet *falskt* röjer den nära frändskapen mellan konst och moral. Smaken för falska prydnader, som vilja gälla för något annat än de äro, antyder en falsk riktning af karakteren, ett begär också hos menniskan att gälla för något annat än hon är, och intvingar arbetaren i samma riktning, gifvande ho-

nom större heder, ju falskare han arbetar, d. v. s. ju närmare hans arbete liknar det som det icke är. Köparen och arbetaren draga hvarandra omedvetet med sig, dock måste reformen börja med den sistnämnde. Han måste uppfostras att se det sköna i naturen och lära deraf — icke att blott efterapa utan att omsätta och likasom alstra det på nytt. *Ursprunglighet, individualitet* — det är detta som fattas oss. Men naturen är ursprunglighetens källa och den personliga beröringen med henne vilkoret för all individualitet.

Bland hindren för konstindustriens framsteg nämner den engelske presten och konstkännaren Thyrwitt modets ständiga vexlingar. En god stil, en vacker modell för bohagsföremål, smycken, broderi m. m. uppkommer. Den reproduceras, mångfaldigas, sprides — ingen har tid att undersöka de grundsatser, på hvilka den hvilar, eller att lära känna hvarför den är vacker — och innan detta medhunnits försvinner den och lem-nar plats åt något mindre vackert.

Huru kan klädedrägten, fortsätter han, vara konstskön, då moden beräknas mera efter det fula än det sköna? Någon *ledande* dame i den parisiska demimonden är oformligt liten till växten, förser sig med klackar, höga som styltor, och så blir hennes oformlighet en lag för alla hederliga qvinnor i Europa. Dämpade färger kläda en skönhet med blomstrande hy, verklig eller konstlad, och derfor beröfvas bleka och olivefärgade kinder alla nyancer, all annan bakgrund, än sjukligt grönt och gult. Modefärgen vexlar plötsligt, och hushållsaktiga damer begagna den nya tillsammans med föregående årets, och framkalla derigenom en i sanning dräpande verkan. Lagg nu härtill en massa smågrannlåter, anbringade härs och tvärs utan någon genomgående tanke, och vi ha en bild af våra damers sätt att kläda sig.

Och i grunden beror dock all huslig konst på klädedrägten; alla dekorativa föremål i hemmet äro afsedda att stå i

harmoni med dess qvinliga innevånare. Det finnes ingenting inom dess murar, som kan i betydelse öfvergå husmodren och hennes döttrar. De böra vara den förnämsta prydnaden för deras egen salong; färgtonen i väggbeklädnad, matta och gardiner måste rättas efter deras klädedrägt och denna efter karakteren af deras utseende. Olika nyanser af blått och mais för blondiner; vexlingar af guld och grönt för bleka brunetter; hvitt, skärt och guld för mellannyncerna; framför allt *karakter* i bohag och ornament, prägeln af en egen smak, spår af något verkligen älskadt, omtyckt eller i hågen lekande; något som sqvallrar om hjerta och tanke, om odlade sinnen och tänkande urval — der detta finnes blir allt lyckadt.

Det är ett ytterligare bevis på sambandet mellan det estetiska och etiska att ordet *karakter* i sig innefattar allt som kan göras för ornamentering af hem och bohag; — förutsatt att den karakter, som skall gifva sin pregel åt omgifningen, icke är i sig sjelf rå, oharmonisk eller oren. Allena qvinnornas egen odlingsgrad och karaktershalt är det som kan reformera konsten i hemmet. Männen kunna dervid föga göra. Eller hvartill skulle det tjena att föreläsa konstlära för damer, som man ej kan förmå att nedlåta sig — från sina höga klackar; som i klädedrägter efterapa allt det fulaste från franska direktoriets tid, eller ännu värre, från 3:dje kejsardömet, då Worth intar Davids plats och demi-monden Hortenses och Josephines.

Men ett nytt slägte af konsthandtverkare skulle dock förmå att hålla till och med den qvinliga nyckfullheten och den falska lyxen stången. Enstaka individer göra det redan, och skulle göra det i ännu högre grad om ej konkurrens och pristäflan lade hinder i vägen.

Här några praktiska vinkar för underlättande af det ärliga konsthandtverkets uppgift, meddelade af samma författare:

Lägg det i de högre konstanstalternas och de vetenskapliga institutionernas makt, *eller på deras ansvar*, att taga ett visst inflytande öfver de dekorativa handtverkena och äfven öfver de yrken som hafva till uppgift att mångfaldiga konstens alster. Ålägg dessa anstalter att hålla tillgänglig en förteckning öfver arbeten som frivilligt blifvit understödda deras bedömande. Låt dem med sin stämpel utmärka alla dem som de anse värda att till allmänt bruk mångfaldigas, hvarvid till och med en fördelning af betygen i »godkänd» och »med beröm godkänd» kunde göras. Detta skulle bilda ett slags frivillig artistisk mogenhetsexamen för förläggare och fabrikanter, hvilken utan tvifvel skulle utöfva ett stort inflytande på köpare af mindre odlad eller själfständig smak.

Ett system af bokföring för att förse konstfabrikatets alster med en stämpel som angifver dess högre eller lägre konstvärde — en jury, bestående ej blott af konstnärer utan äfven af en eller par arkeologer, några män med historiska och litterära studier samt representanter för arbetsskicklighet af olika grader, hvilken jury på gifna tider sammanträdde för att pröfva och döma — ett litet anslag för att betäcka oundgängliga kostnader — det är allt som fordrades för en åtgärd, hvilken utan tvifvel skulle sprida en viss insigt i konstens principer, i stället att nu all fabrikation i större skala beror af modets nyck, hvilken saknar hvarje grundsats ej blott för det abstrakt sköna utan ock för det personligt »klädeliga».

37. **Mönster.** Vi framlägga i våra tvenne mönster, en kantspets och en stjernruta, prof på de vackra nätarbeten, som tillverkas af skånska allmogevinnor. Af ålder hafva sådana spetsar blott användts i små bitar till mellansättning på ytterkanten af kuddvaret, som omslöt den väggfasta sängens pösande hufvudkudde. Af en sådan liten spetsbit, skänkt till Handarbetets vänner af artisten J. Kulle, har föreningen nu framtrölat en hel industri, som sysselsätter ett stort antal flitiga händer och frambringar en mängd föremål lika stilfulla som eleganta. Med de arbetslöner föreningen ger, bli visserligen dessa nätspetsar dyrare än de franska, men äro också ojemförligt vackrare och mer karakteristiska. De här meddelade mönstren,

påminnande om snökristallernas fina men skarpt tecknade former, återgifvas med blekt linnegarn på en oblekt nätbotten och äro lämpliga till skyddsdukar, borddukar m. m. — *Mönstren äro i originalen $\frac{1}{3}$ större.*

